

BERETNING OM UDVALG FOR FOLKEMAALS VIRKSOMHED 1909—32.

Af *Poul Andersen*.

Med den Fornyelse af den almindelige Sprogforsknings Principper og Metoder, der fandt Sted i første Halvdel af det 19. Aarh., fulgte ogsaa Grundlæggelsen af den moderne, videnskabelige Dialekfforskning, og allerede tidligt faar denne nye, og som det skulde vise sig, saa betydningsfulde Gren af Sprogforskningen en fremragende Repræsentant her i Danmark i Prof. *Kristen Jensen Lyngby*. Denne, der var født i Nibe og af himmerlandsk Slægt, har efterladt sig Dialektoptegnelser foretaget efter moderne fonetiske Principper (med Brug af en af ham selv tilrettelagt Lydskrift) fra mange Punkter i det danske Sprogomraade (dog især Jylland). Sit mest omfattende Indsamlingsarbejde foretog han i den Del af det danske Sprogomraade, der alle Dage har haft en ganske særlig sproghistorisk, bebyggelses-, kultur- og statshistorisk Interesse: Sønderjylland. Kristen Jensen Lyngby døde kun 42 Aar gammel, men hans forbilledlige dialektologiske Arbejder havde vakt Interesse for Dialektstudierne, og hans personlige Tilskyndelse til Optegnelse og Indsamling af Dialektstof affødte Resultater rundt om i Jylland og ligger maa-ske endog bagved hos Pastor *H. F. Feilberg*, der, efter at forskellige forberedende Arbejder var gjort rundt omkring i Omraadet (af *P. Kr. Madsen*, *P. K. Thorsen* og en lang Række lokale Hjælpere, deriblandt de meget betydende Lærere *J. M. Jensen* og *Grønborg* i Vendsyssel), med sin stort anlagte Indsamling af jyske Dialekter og paafølgende Udgivelse af sin store »Ordbog over jyske Almuesmål« bragte dansk Dialekfforskning frem i første Række og gjorde Jysk til den med Hensyn til Ordforraadet bedst oplyste Dialekt i Norden. En Sammenligning med det store og

energiske Arbejde med de jyske Dialekter taaler de for Størstedelen ødansk fødte Filologers Undersøgelser af danske Ømaal slet ikke¹⁾), men dette skyldes dog for en stor Del den Omstændighed, at *P. K. Thorsens*, *Valdemar Bennikes* og *Marius Kristensens* Arbejde med Dialekterne her var af lydhistorisk, fonetisk og formhistorisk, morfologisk mere end af ordhistorisk, semasiologisk Art¹⁾), og kun *Folmer Dyrhund* stræbte efter at skabe større Ord-Samlinger af Sjællandsk og Fynsk. Det Arbejde, der ved Siden af *H. F. Feilbergs* jyske Ordbog sikrer Danmarks Plads i Dialektforskningens Historie, blev da ogsaa Resultatet af *Valdemar Bennikes* og *Marius Kristensens* omfattende fonetiske Udspørgning, nedlagt i disse to Forfatteres væsentlig lydhistoriske Arbejde »Kort over de danske Folkemål«, Kbh. 1898—12.

Da Udvalg for Folkemaal i Begyndelsen af 1909 blev nedsat paa daværende Formand for Foreningen »Danmarks Folkeminder«, Prof., Dr. *Axel Ollriks* Initiativ og under Medvirken af Prof., Dr. *Dines Andersen*, davær. Docent, nuvær. Prof. Dr. *Verner Dahlerup* og davær. Magister og Højskolelærer, nuvær. Dr. phil. *Marius Kristensen*, var de omtalte Arbejder og Værker saa vidt fremskredne, at Retningslinierne for Udvalgets Arbejde dermed var givne. Man organiserede et Indsamlingsarbejde, der skulde give Stof til Undersøgelsen af de danske Dialekters Lyd- og Formlære og søgte tillige at fremskaffe Ord-Samlinger til Brug for kommende leksikografiske Arbejder over de danske Ømaal.

Allerede ved Udvalgets første Møde 20. Februar 1909 fastlagdes de Former for Optegnelsesarbejdet, som i mange Aar blev de gældende, og man godkendte der de to af *Marius Kristensen* tilrettelagte Hjælpemidler, hvormed Optegnelsesarbejdet i en Aarrække blev ført: Ordlisten med sit lydligt og morfologisk ordnede Ordstof, ved hvis Hjælp den fonetiske Optegnelse fandt Sted,

¹⁾ For Bornholm gælder særlige Forhold, idet Overlærer *Espersen* allerede i 50erne i forrige Aarh. havde samlet Stoffet til den bornholmske Ordbog, der først længe efter hans Død blev udgivet ved *Wimmer* og *Vilh. Thomsen* i 1907 med et Tillæg ved Kantor *Viggo Holm*.

²⁾ *P. K. Thorsens* Beskrivelse af Sprogarten paa Sejro har dog Liste over Særorde, mens en saadan savnes i *Peder Jacobsen*: Mundarten i Flemløse Sogn.

og Blokbogen indeholdende afrivelige Ordsedler, paa hvilke Optegneren noterede de dialektale Ord og Vendinger, der forekom ham af Interesse. Som en naturlig Følge af det Krav om filologisk-fonetisk Fagkundskab, der maatte stilles ved Arbejdet med Ordlisten, blev denne Hovedhjælpemiddel især for den udsendte, filologisk skolede Optegner, medens Blokbogen i Forbindelse med en kort Vejledning til Brugen af Ordsedlerne blev det Hjælpemiddel, der spredtes blandt den allerede fra første Færd store Kreds af interesserede, der ønskede at deltage aktivt i Indsamlingsarbejdet. I Tilknytning til det allerede forhaandenværende Materiale paabegyndte Udvalget da — med Understøttelse af Carlsbergfondet — sit fonetiske Indsamlingsarbejde (Ordliste-optegnelsen) ved i Sommeren 1909 at foretage en Undersøgelse af Dialekten paa Als. I den første Rejse deltog *Marius Kristensen*, *Henrik Ussing* og *Johs. Brøndum-Nielsen*, medens *Nikolaj Andersen*, der skulde med som særlig kyndig i Spørgsmaalet: de musikalske Accenter, kun den sidste Dag kom til Stede for at deltage. Høsten var 14 Ordllister og 10 udfyldte Blokbøger. Dertil kom en Række Stednavne- og Folkemindeoptegnelser. (Se Kort 1 og 2 og Marius Kristensens Beretning i *Danske Studier 1909*: 149 ff. og »Fra dansk Folkemindesamling« II (1909): 68 ff.). Den anden Side af Udvalgets Arbejde, Indsamling af Ordstof især fra de danske Øer, sattes i Gang dels ved Udsendelse af Blokbøger til en lang Række lokale Medarbejdere, og dels ved at man paabegyndte en Udskrivning paa Sedler af Folmer Dyrlands i mange forskellige Hefter foreliggende, store Samlinger af sjællandske og fynske Ord. Disse righoldige Dyrlandske Samlinger er vanskelige at faa fuld Nytte af paa Grund af Dyrlands meget lille Haandskrift og utrolige Sparsommelighed med Papir; og Afskrivningsarbejdet, der foretoges af en Student og kontrolleredes af Folmer Dyrland selv, gik i Staa efter nogle Aars Forløb paa Grund af, at den gamle Dyrlands Kræfter svigtede, og er først i de sidste Aar genoptaget. I de følgende Somre 1910—11—12 fortsattes den fonetiske Indsamling, idet man fra Als gik mod Øst og tog Ærø, de sydfynske Øer (Lyø, Avernakø, Drejø, Birkholm og Strynø) og Langeland op til Behandling, og Arbejdet i

Marken blev lagt i Hænderne paa *Marius Kristensen* og *Henrik Ussing* bistaaet af en Kreds af unge dialektinteresserede Studerende: daværende stud. mag. *Anker Jensen*, stud. mag. *H. M. Jensen*, stud. mag. *N. C. Nielsen*, stud. mag. *Chr. Christiansen* (nu *Boiken*), stud. mag. *Andreas Pedersen* og nu afdøde Magister, davær. stud. mag. *Holger Sandvad*. Ved gentagne Rejser i disse Aar udfyldte denne Kreds af Optegnere en Række Ordlistor (se Kort 1) og indsamlede en Mængde Ordstof, der samlet i en Ord-samling over Æroisk, Langelandsk og Sydøernes Maal samt Maalet paa Horneland, tæller ialt ca. 5500 Ordsedler.

Seddeludskrivningen af de Dyrlandske Samlinger fortsattes en Tid, og Udvalget understøttede Læge *Lund* i Øster Jølby paa Mors til hans Arbejde med Morsing-Maalet. Et nyt Hjælpemiddel til Indsamlingen fik man i den i disse Aar udarbejdede »Kons-liste«: en alfabetisk ordnet Ordliste (udskrevet efter Retskrivningsordbogen) i 3 Bind med Kolonner til Notering af de enkelte Ords Kon i vedkommende Dialekt. Denne Liste er i Tidens Løb udfyldt i enkelte Sogne i alle de Dele af Ømaalsomraadet, hvor de tre Kon endnu holdes adskilt i al Fald hos ældre Indfødte, saaledes: afdøde Højskoleforstander *H. Larsen*, Hindholm (Asnæs Sogn, Odsherred), Højskolelærer *Ejnar Skovrup*, Ryslinge (Midt-fyn), afdøde Højskolelærer *J. Rasmussen*, Kirkebjerg (Hellested Sogn, Stevns), Folkeskolelærer *N. Nielsen*, Hillerød (Tved Sogn, Mols), cand. mag. *J. Jørgensen* (Thoreby Sogn, Lolland), Direktor *Th. Hvenegaard* (Østrup Sogn, Fyn).

Da Udvalgets Pengemidler i de første Aar kun var smaa, var de fonetisk uddannede, udsendte Optegnerses Arbejde indskrænket til Sommerferiemaanederne, og Indsamlingsarbejdet maatte Resten af Aaret holdes i Gang udelukkende af lokale Optegnere, men netop her lykkedes det i disse Aar til Udvalget at knytte en hel Række af Hjælpere, som med stærk Interesse for Sagen og med megen Dygtighed og Udholdenhed tilvejebragte en Række Ordsamlinger, der endnu — deres forholdsvis ringe Omfang til Trods — regnes blandt Udvalg for Folkemaals største Skatte.

Først i Rækken maa nævnes afdøde Dyr læge *P. Jensen* i Kværndrup paa Sydøstfyn. Dennes Ordsamling, der er Frugten af

mange Aars Samleven med Landbefolkningen paa Sydfyn, erhvervede Udvalget i 1913, og den bestod da af ca. 3200 Ordsedler indeholdende særfynske Ord og Ordbetydninger, Vendinger og Talemaader. Ordsedlerne var imidlertid af Dyrnlæge Jensen udført med en saadan Fylde af Eksempler paa Ordets Brug og Betydningsindhold og Anvendelse i fraseologiske Forbindelser, at Samlingen nu efter at være bleven gennemarbejdet og udskrevet omfatter omtrent dobbelt saa mange Ordsedler. Endnu to fynske Medarbejdere fra denne Periode har ydet det ypperlige, Forfatterinden, Frøken *Christine Reimer* og afdøde Lærer *A. Jensen*, Odense. Frøken Reimers Samling af nordvestfynske Dialektord omfatter ca. 5000 Ordsedler (hvoraf 400 Sedler af folkloristisk Indhold tilhører Dansk Folkemindesamling). Hendes Arbejdsmetode ligner meget Dyrnlæge Jensens, Ordene gengives i deres naturlige, hørte Sammenhæng, hvad der giver Samlingen et Præg af solid Ægthed og ofte belyser Ordenes Betydningsnuancer og Betydningsomraade skarpere end omstændelige Beskrivelser og Definitioner. Frøken Reimer hører hjemme i Haarslev Sogn, men Samlingens enkelte Oplysninger stammer (paa samme Maade som Tilfældet er med Dyrnlæge Jensens Samlinger) fra mange forskellige Steder inden for det iøvrigt ret ensartede nordvestfynske Dialektomraade. Lærer *A. Jensens* Samling giver i Modsætning til de tidligere nævnte udelukkende Oplysninger om Meddelerens eget Sprog; den er stedfæstet til Flemlose Sogn i Sydvestfyn. I Fyldighed og Ægthed staar den paa Linie med de foran nævnte, men den omfatter kun ca. 3000 Ordsedler, hvoraf en Del er renskrevet efter Lærer Jensens Død i 1911 af hans Datter, Frøken *Sofie Jensen* i Snave.

I Væggerlose Sogn paa Falster arbejdede Frøken *Karen Toxværd*, og hendes ypperlige Ordsamling paa 1000 Ordsedler blev sammen med *Fr. L. Grundtvigs* store Falster-Ordbog (over Sproget i Systofte Sogn) allerede i denne Periode gennemarbejdet filologisk og paaført Udtalebetegnelse (ved Efterhøring hos Frøken *Karen Toxværd*) med Lydskrift af nuværende Lektor *Anker Jensen*, en Form for Arbejde, som man ellers ikke naaede frem til i denne Periode af Udvalgets Levetid.

Blandt de sjællandske Meddelere, der i disse Aar samlede Ordstof ved Udfyldning af Blokbøger, maa nævnes Fru *Karoline Graves*, der lige til sin Død i Aar vedblev at være Udvalget en god Støtte i alle Spørgsmaal vedrørende Nordvestsjællandsk. Endvidere Frøken *Asta Thorlacius* (Samlinger fra Tostrup Sogn), *Lauritz Jensen* i Stenstrup (Ods Herred), Frøken *Birthe Kirstine Pedersen* (Havrebjærg) og Lærer *Weiss* (Tudse Herred), Frøken *Nicoline Klein* (Bregninge Sogn, Ærø) o. fl. Allerede i disse Aar dukker enkelte Meddelere frem i Udvalgets Protokol, som senere hen skulde blive Medarbejdere af stort Format, f. Eks. Gaardejer *Jens Jensen*, Tostrup, Møn.

I de følgende Aar 1913—14 foroges Udvalgets Arkiv med flere vigtige Nyerhvervelser: særlig mærkes *Holger Sandvad* »Stauningmålet« i Manuscript (i 1931 udg. af Jysk Forening for Historie og Sprog ved *Karsten Isager* og *Peter Skautrup*), *Peder Jacobsens* »Mundarten i Flemløse Sogn, Båg Herred« i Manuscript (nu under Udgivelse ved Magister *Poul Andersen*) og en stor Molboordsamling fra Tved Sogn ved Lærer *N. Nielsen*. Sommeroptegnelserne ved de fonetisk uddannede, udsendte Medarbejdere aflystes imidlertid, og i Stedet foretog *Marius Kristensen* og Magister *Fr. Ohrt* i 1913 paa Udvalgets Vegne en otte Dages Optegnelsesrejse til Sydslesvig, for i Fjølde Sogn, hvor Prof. K. J. Lyngby i 1857 og 59 havde foretaget sine store Optegnelser, at undersøge, om det danske Sprog endnu var levende, og om et Optegnelsesarbejde endnu kunde foretages i disse sydlige Egne. Om Resultatet af denne Rejse se Beretningen i Danske Studier 1919: 61. Optegnelsesarbejdet i dette sydligste Dialektomraade i Sønderjylland, hvor det danske Sprogs Stilling allerede da var meget svag, blev dog ikke ført videre i 1914: Krigen kom og lammede her som alle andre Steder Arbejdet. Et stort Tab var det naturligvis ogsaa, at Prof. Axel Olrik, der som Leder af Dansk Folkemindesamling jo ogsaa havde varetaget Udvalg for Folke- maals løbende Forretninger, afgik ved Døden i 1917, og at Marius Kristensen, efter Olriks Død den naturlige Leder af Dialektindsamlingsarbejdet, ikke opholdt sig i København. I de værste Krigsaaar gennemførtes kun Indsamlingen blandt de lokale Med-

delere ved Blokbøger, og først i Slutningen af 1921, samtidig med at Forhandlinger om en Rekonstruktion af Udvalg for Folkemaal blev afsluttet, forsøgte man atter at bringe Fart i den fonetiske Optegnelse. Den gamle Linie (Als — Ærø — Sydoerne — Langeland) fortsattes dog ikke, idet man var blevet klar over, at Opløsningen i den gammeldags »rene« Dialekt (de gamles Sprog) var mest fremskredet paa Sjælland. Det overdroges derfor Mag. art. *Knud B. Jensen* at udfylde en Række Ordlistor paa Sjælland, idet man begyndte i det nordøstlige Hjørne.

I Begyndelsen af 1922 afholdt det rekonstruerede Udvalg for Folkemaal sit konstituerende Møde. Udvalget udvidedes med 3 nye Medlemmer, Dr. phil. (nu Prof.) *Viggo Brøndal*, Docent, Dr. phil. (nu Prof.) *Johs. Brøndum-Nielsen* og Sekretær i Stednavneudvalget, cand. mag. *Gunnar Knudsen*, og af de tre oprindelige Medlemmer, Prof., Dr. phil. *Dines Andersen*, Prof., Dr. phil. *Verner Dahlerup* og Dr. phil. *Marius Kristensen*, valgtes denne sidste til Udvalgets Formand. Hertil er senere som Udvalgets syvende Medlem kommet Mag. art. *Poul Andersen*, der som Udvalgets Sekretær leder det daglige Arbejde fra Kontoret i Tøjhusgade 9.

Oprettelsen af Udvalgets faste Kontor var det første Resultat af det udvidede Udvalgs Virksomhed i 1922. Samlingerne flyttedes i November fra Dansk Folkemindesamling og for en mindre Dels Vedkommende fra Askov Højskoles Læsestue til Stednavneudvalgets Lokaler i Tøjhusgade 9, hvor der stilledes Plads til Raadighed for Udvalg for Folkemaal, og hvor Folkemaalsundersøgelsens Arkiv og Kontorledelse siden har haft til Huse. Til at arbejde med Samlingerne og varetage Kontorets Forretninger ansattes stud. mag. *Poul Andersen*, og til at foretage Udskrivning af ældre foreliggende Dialektsamlinger ansattes Udvalgets nuværende Assistent, davær. stud. mag. Fru *Ellen Raae*.

Med en forhøjet Bevilling fra Carlsbergfondet, der lige fra Udvalget blev nedsat i 1909, havde ydet Tilskud til Undersøgelserne, og en tilsvarende ny Bevilling fra Undervisningsministeriet sattes Arbejdet i Gang igen med forøget Fart, medens Arbejdsmetoden og Hjælpemidlerne var de samme, som i Udvalgets første Aar med Held var blevet anvendt. Allerede i Sommeren 1922 var en

Række Studerende blevet udsendt paa fonetisk Optegnelse med Ordlisten som Hjælpemiddel og Blokbog til Notering af særlige Ord og Talemaader, nemlig stud. mag. *Erik Kroman* (Femø, Fejø og Askø), stud. mag. *I. K. Larsen* (Faxe-Eggen), stud. mag. *Gunnar Milthers* (Horns Herred), stud. mag. *Aage Rohmann* (Dragør), stud. mag. *Ellen Raue* (Boeslunde, Vestsjælland) og stud. mag. *Poul Andersen* (Vindinge Herred), og i de følgende Aar 1923—26 fortsattes den fonetiske Optegnelse ved Hjælp af udsendte Optegnere paa samme Vis.

Mag. art. *K. B. Jensen* fortsatte sin Undersøgelse af Sjællandsk ved at foretage en Række Ordliste-Optegnelser (se Kort 1) i Nordsjælland, Ods Herred, Kalundborgegnen, Stevns og Sydsjælland, og tillige indsamlede han ved at eksaminere Meddelerne angaaende bestemte Spørgsmaal og ved tilfældig Samtale under Ordlisteoptegnelsen flere Tusinde Ord og Sætninger fra de forskellige Egne af Sjælland (se Kort 2).

Stud. mag. *Aage Rohmann* fortsatte sin Optegnelse af Øresundsfiskernes Sprog med en Indsamling i Skovshoved og foretog senere en Undersøgelse af Sproget i Svallerup Sogn ved Kalundborg. Stud. mag. *Erik Kroman* fortsatte med Undersøgelse af Øernes Maal ved Ordliste- og Ord-Optegnelser paa Omø og Agersø og foretog desuden Undersøgelser paa Sydfyen (Vejstrup, Gudbjerg) og Lolland (Nørre Herred). Stud. mag. *Anton Hemmingsen* arbejdede videre i Lunde og Skam Herreder i Vestfyen. Stud. mag. *Helge Ring Hansen* optegnede i Kalundborgegnen (Røsnæs). Stud. mag. *Kr. Hald* optegnede i Bregninge Sogn (ved Kalundborg). Cand. mag. *Helge Nielsen* foretog flere Rejser til Midt- og Sydsjælland, og stud. mag. *Poul Andersen* foretog Indsamlinger af Ord i Sydfyen (Gudbjerg), Østfyen (Birkende) og Møns forskellige Egne og udfyldte Ordlisters paa Møn, i Eggen Nordvest for Odense Fjord og langs Grænsen mellem Syd- og Øst- (Vest-) fyensk.

Af Medarbejdere fra Udvalgets første Periode arbejdede Lektor, cand. mag. *H. M. Jensen* videre paa en stor Ordsamling fra Brenderup Sogn (Nordvestfyen), hvoraf Udvalg for Folkemaal nu har modtaget en meget stor Del. Denne Samlings rige Indhold

af semasiologiske og fraseologiske Oplysninger har naturligvis ikke kunnet finde Plads i den Dialektbeskrivelse, som H. M. Jensen under Titlen: Brenderup-Målet har udgivet for Universitets-Jubilæets danske Samfund, København 1926, og hvori Ordstoffet fra Forfatterens Samlinger i det væsentlige er behandlet.

De af Udvalget udsendte Optegnere arbejdede nu som tidligere kun i Sommermaanederne, men Arbejdet paa Kontoret holdtes i Gang Aaret rundt, og her foretoges da i Aarene efter 1922 (til 1928) et stort Ordnings-, Katalogiserings- og Udskrivningsarbejde. Alt hvad Udvalget ejede af ældre Samlinger blev gennemgaaet, Seddelsamlingerne (Blokboegerne) blev paastemplet Hjemsted (med topografisk Nummer) og Optegnernavn, og Indholdet af Optegnelser, der henlaa i Arkivet i anden Form, blev udskrevet paa Sedler og disse stemplet. Hele Seddelmaterialet blev katalogiseret, idet der paabegyndtes en Accessionskatalog over Indholdet af Udvalgets »alfabetiske Samling«: de tre store alfabetisk ordnede Seddelsamlinger over Ordsedler fra Sjælland (med Møn), Lolland-Falster og Fyn (med Ærø og Langeland), hvori alt saavel ældre som nyt indkommet Seddelmateriale, originalt saavel som afskrevet, blev indordnet. Ligeledes blev Udvalgets Ordlister topografisk ordnede i en Ordlistesamling, hvorover der blev optaget en Katalog. De ældre store Seddelsamlinger blev gennemarbejdet, alle Oplysninger af Værdi blev skrevet ud paa nye Sedler, eller Samlinger, som f. Eks. Dyrslæge Jensens, der forelaa i en fra Udvalg for Folkemaals forskellig Seddelstørrelse, blev helt afskrevet og Stoffet udnyttet til Bunds. Man tog endvidere fat paa Udskrivning af en Række ældre Dialektoptegnelser, der ikke tilhørte Udvalg for Folkemaal, f. Eks. Skræddermester N. K. Pedersens østmønske Samling og *Frede Bojsens* Samling af mønske Ord. Det største Arbejde blev lagt i Udarbejdelsen af fuldstændige Seddelsamlinger over alle Bidrag indeholdende Ømaalsord i Samlingerne til Molbechs Dialect-Lexikon (Ny kgl. Saml. 812-4to) indsamlet og tilsendt Chr. Molbech fornemmelig af Præsterne i Tiden 1815 til 1845, endvidere cand. theol. Trydes lolland-falsterske Ordbog paa Universitetsbiblioteket og Fr. L. Grundtvigs

store falsterske Ordbog fra Systofte, tilhørende Dansk Folke-mindesamling. En Del af Ordstoffet i disse gamle Dialektsamlinger blev endelig opført i en Række Spørgehefter (med Ordene ordnede alfabetisk i Grupper efter Landsdel), der derefter traadte ind i Rækken af Hjælpemidler ved Udspejlingen, staaende til Raadighed saavel for de udsendte Filologer som for de lokale Medhjælpere, og det har vist sig, at langt den største Del af disse til forskellige Tider i Løbet af det 19. Aarh. optegnede Dialektord ved energisk Efterspørgen endnu har kunnet optegnes hos de ældste Generationer; og de fleste af disse ofte kun gennem et Par enkelte Kilder kendte og paa Grund af »lærde« Stavemaader ret ukendelige Ord er saaledes reddet over i Gruppen af veloplyste, lydskrevne Dialektord tilhørende det Lag, der forsvinder sammen med de ældste nulevende.

Kontorets vigtigste Opgave var det dog i disse Aar at samle og beskæftige en tilstrækkelig stor Kreds af interesserede og dygtige lokale Hjælpere, hvis Betydning for Indsamlingsarbejdet efter Udvalgets Erfaringer ikke kan vurderes højt nok. Det blev næsten helt igennem nye Navne, der kom til at præge denne Periode i Udvalgets Historie, og man kan se et Bevis for vore Medarbejderes dybe og uegennyttige Interesse for Sagen og, man tør vel sige, ogsaa et Bevis for Arbejdets Værdi i sig selv for den enkelte Medarbejder i den glædelige Kendsgerning, at saa at sige alle de interesserede, der i Aarene efter 1922 meldte sig som Hjælpere, den Dag i Dag horer til Udvalgets faste Stab af lokale Medarbejdere. Blandt andet grundet paa dette Forhold er det nødvendigt forud for en nærmere Omtale af de vigtigste lokale Medarbejderes Arbejde at følge Udviklingen af Udvalgets Indsamlings- og Optegnelsesteknik frem til den seneste Periode i Udvalgets Historie. Tiden 1929—32.

Ved Arbejdets Genoptagelse efter Krigsaarene besluttedes det straks fra første Færd at samle alle Kræfter om Løsningen af Udvalgets første store Opgave: Ordbog over de danske Ømål, men som ovenfor omtalt medførte det dog ikke straks nogen Forandring i Optegnelsesmetoderne: Hjælpemidlerne var stadig Ord-

listen¹⁾ med sit paa Forhaand givne Ordstof (en ca. 1750 Ord), der til fonetisk Optegnelse som Grundlag for dialektal Lyd- og Formhistorie var velegnet, men som intet gav udover det isolerede Ord i Udtaleformen, og Blokbogen, hvori Optegneren nedskrev de Ord og Vendinger, som ved Form, Betydning eller Udtale forekom ham at være af Interesse. Saalænge større Dele af det danske Omraade for Dialektforskeren var ganske ukendt, var Ordlisten til Bestemmelse af Dialektomraadernes Størrelse og Grænserne imellem dem af stor Værdi, men efterhaanden som Nettet af Ordlisteoptegnelser blev tættere og tættere, mistede de stadig gentagne Udtaleformer af de samme Ord deres Betydning, især set fra et leksikografisk Synspunkt. Paa denne Maade betragtet var det i Blokbøgerne samlede Stof udmærket, i al Fald naar det var omhyggeligt udført Arbejde, der præsteredes, men det var altfor ringe Mængder Ordstof, der paa denne Maade kom ind, fordi der ikke ydedes Optegneren nogen Ledetraad til hans Eksamination af Meddelerne, idet der ud over Hovedreglen »optegn hvad du finder af Interesse« ikke gaves Optegneren noget Fingerpeg om, hvad man fra Udvalgets Side ansaa for værd at optegne. Dette uheldige Forhold var naturligvis Udvalget bekendt, og man søgte paa forskellige Maader at bøde derpaa, dels ved Tilrettelæggelsen af de ovenfor omtalte Spørgehefter over gamle Ord, og dels, hvad der viste mere i den rigtige Retning, ved Fremskaffelsen af et Billedhefte indeholdende 26 Billeder af Redskaber og Arbejder fra Almuelivet. Til Optegnelse af Ordbogsstof er nemlig en Eksamination af Meddeleren efter saglige Linier at foretrække fremfor en Udspørgen efter en Ordbog eller -liste, hvor Ordene følger efter hverandre i en Orden, der er de hos Meddeleren ved Ordlistens enkelte Ord fremkaldte Realiteter uvedkommende og fremmed. Billedheftet forelagt Meddeleren muliggjorde en paa sagligt Grundlag foretaget Udspørgen og gav ofte meget mere Stof, end det enkelte Billede gav direkte Anledning til. Samtidig med, at den gamle fonetisk, lyd- og formhisto-

¹⁾ Hertil kom i 1924 ny Udgave af *Otto Jespersens* Lydskrift i »Vejledning til Danias Lydskrift udgivet til Brug for Udvalg for Folkemaal ved *Marius Kristensen*«.

risk opbyggede Ordliste saaledes mistede sin Værdi som Hjælpemiddel ved Optegnelsen, følte Savnet af en Række detaillerede, sagligt ordnede og rigeligt illustrerede Spørgelister¹⁾, omfattende alle Sider af den gamle Almuekultur, dens aandelige saavel som dens materielle, stærkere og stærkere, idet den stadig større Kreds af hurtigt arbejdende Meddelere nødvendigvis maatte have bestemte Instrukser, om ikke deres Arbejde skulde blive værdiløst. Erfaringer hentede fra lignende Arbejder i vore germanske Nabolande viste imidlertid, at Udarbejdelsen af et saadant omfattende, saavel sagligt som sprogligt Spørgelisteværk vilde kræve megen Tid og forudsætte hos Udarbejderne en detaljeret saglig og sproglig-dialektal Viden, som disse ikke kunde øse af Udvalgets daværende Samlinger, men som forudsatte omfattende Undersøgelser i Marken, hvortil der ikke var Midler.

Samtidig med at disse Overvejelser fandt Sted i Udvalg for Folkemaal, afsluttede imidlertid Docent *Peter Skautrup* 1. Del af sin store Beskrivelse af Ordforraadet i et Hardsysselmaal, et Arbejde, der i saglig Fremstilling gav en jysk Dialekts Ordforraad vedrørende alle Sider af Almuelivet, og ved Velvilje fra Forfatteren stilledes Manuscriptet til Raadighed for Udvalg for Folkemaal, hvorfor Udvalget takker Docent Skautrup hjerteligt.

Udvalg for Folkemaal valgte da i 1926 — for i en Fart at skabe et brugeligt Hjælpemiddel — med Ordforraadet i denne jyske Dialekt som Grundlag at udarbejde en stor sagligt ordnet Spørgeliste (»den store Spørgeliste«), indeholdende indenfor hver saglig Gruppe det forekommende Ordstof opstillet i den for Gangen i det behandlede Spørgsmaal naturlige Orden, men uden direkte Spørgsmaal af saglig og sproglig Art og uden Billedstof. Det herved tilvejebragte Hjælpemiddel blev altsaa ikke en detaljeret Spørgeliste i Lighed med f. Eks. den svenske Dialektforsknings »frågelistor« eller det tyske Volkskunde Atlas' »Fragebogen«; den danske »store Spørgeliste« fordrer i meget højere Grad selvstændigt Arbejde af Optegneren, der med Brug af andre Hjælpemidler (først og fremmest det Værk, som Listen

¹⁾ I Lighed med de svenske »Landsmålsarkivets frågelistor«.

er udarbejdet efter, Skautrups »Et Hardsysselmaal«) maa forberede sig sagligt til Eksaminationerne, men den støtter Optegneren i meget væsentlig Grad under Eksaminationen og giver ham Midler i Hænde til at styre Meddelelsen ved at lede den gennem Emnet Ord for Ord og sikrer Optegneren imod, at vigtigere Dele af Emnet glemmes¹⁾.

Det forstaas, at den store Spørgeliste ganske vist ikke var det ideelle Hjælpemiddel til Arbejdet med at skabe de som Grundlag for den kommende Ømaalsordbog nødvendige Samlinger af Dialektstof, og at den bl. a. stillede store Krav til de lokale Medarbejders Skønsomhed, Kyndighed og Forstaaelse af Arbejdets sproglig-saglige Karakter og rette Begrænsning, men den gav Udvalget et Hjælpemiddel, der, brugt paa rette Maade, kunde føre Arbejdet paa Udvalgets første store Opgave, Ordbogen over de danske Ømaal, et meget stort Skridt frem mod sin Løsning, nemlig: Optegnelsen af det almindelige Ordforraad i Dialekterne. Indholdet af Udvalgets hidtidige Ordseddelsamlinger var — som Følge af Optegnelsesprincippet — næsten udelukkende »Idiotismer«²⁾ : alle de ejendommenlige Ord (og Vendinger) i Dialekterne, hvortil Rigstalesprog og Skriftsprog ikke har noget svarende, et vigtigt Stof, men et yderst utilstrækkeligt Stof, naar Talen er om leksikografiske Arbejder. Forud for Udarbejdelsen af en Dialektordbog maatte komme en dybtgaaende Optegnelse af hele det almindelige Ordforraad, som Dialekten har fælles med Skriftsproget, uden at de enkelte Ords Betydningsindhold og -afgrænsning eller deres fraseologiske Brug derfor behøver at stemme overens med Skriftsprogets Forhold.

Dette kunde nu gøres med den store Spørgeliste som Grund-

¹⁾ I den seneste Tid er der i »Danske Folkemaal« fremkommet de første Numre af en Række Supplenter til Spørgelisten omhandlende særlige Emner, der slet ikke eller ikke tilstrækkeligt er behandlet i første Omgang. Udvalgets Medarbejdere (Mag. art. *Kr. Møller* og stud. mag. *Svend Jespersen*) har her i Formen for disse supplerende Spørgelister nærmet sig de svenske detaillerede »frågelistor«, og det samme vil i endnu højere Grad blive Tilfældet i den Række Fagordspørgelister, som Udvalget har under Udarbejdelse (se herom Side 204).

²⁾ Kun Ordlisterne indeholdt almindelige Ord, men til Gengæld kun Ordenes Udtaleform og Bøjning, sjældent Oplysninger om deres Betydning og Brug.

lag; og efter at denne i 1926 var udarbejdet med i alt 144 saglige Ordgrupper (se nærmere Vejledningen i Danske Folkemaal I: 143) og ved Duplikering fremstillet i 50 Eksemplarer, paabegyndtes de to første saakaldte »Punktundersøgelser«¹⁾ : Optegnelser af hele det almindelige Ordforraad i en bestemt Dialekt, almindeligvis afgrænset geografisk til nogle faa Sogne. Mag. art. Knud B. Jensen lagde sit Punkt i Ørslev Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, og Mag. art. Poul Andersen optog Undersøgelsen af den nordlige Del af det østfynske Omraade med Hovedpunktet i Revninge Sogn ved Kerteminde. Besvarelsen af Listens enkelte Numre bliver afgivet til Udvalget i dobbelt Affattelse, dels paa Sedler med et Ord med Betydningsforklaring, Eksempler osv. paa hver Seddel, og dels paa Kvartblade, hvor en sammenhængende Fremstilling af Emnet med Brug af alle de i den Forbindelse anvendte særlige Gloser og Vendinger gives. Ved denne dobbelte Affattelse opnaas, at Stoffet fra et enkelt »Punkt« (∴ Sogn eller snævrere Egn) stadig haves samlet paa Kvartbladene, selv om Ord-seddelsamlingen indordnes i mere omfattende Seddelsamlinger, hvor baade den geografiske og den saglige Helhed forstyrres. Ligeledes giver ofte den sammenhængende Fremstilling Oplysninger om Ordets Brug og Betydning, som maaske ikke altid findes paa Ordsedlen, og som kan være af Betydning ved Redaktionen af Ordet. Endelig er der mange Forhold, f. Eks. de syntaktiske Ejendommeligheder, som næsten kun kan fremlægges i sammenhængende Fremstilling. Fordelene ved denne dobbelte Affattelse er saaledes saa mange, at Udvalget har anset den for ønskelig i al Fald ved en hel Række af Spørgelistens Numre, selv om der naturligvis derved medgaar en Del mere Tid til Renskrivning af Stoffet. Den største Lettelse betød den nye store Spørgeliste for Kontoret, der nu med langt mindre Arbejde end forhen kunde tilrettelægge Optegnellesopgaver passende for hver enkelt lokal Medarbejder i den stedse større Kreds, der deltog aktivt i Indsamlingsarbejdet.

¹⁾ En saadan Punktundersøgelse omfatter normalt 2 Maaneders Optegnelse i Marken og lige saa lang Tid til Bearbejdelse og Renskrivning af Sedler og Kvartblade.

Medarbejderkredsens stærke Vækst i 1927—28 skyldtes først og fremmest Fremkomsten af »Danske Folkemaal« (fra Jan. 1927), Udvalgets populært skrevne Dialekttidsskrift, der med sine hyppigt udkommende Hefter muliggjorde en nøjere Forbindelse mellem Kontoret og de lokale Medarbejdere, ved Spørgsmaal og Meddelelser fra Kontoret til Medarbejderne og disses Svar og Deltagelse i Diskussionen om de rejste Spørgsmaal. Til denne Hensigt virkede især den bag i hvert Hefte af »Danske Folkemaal« staaende »Spørgeside«, der hurtigt skabte en Række faste Besvarende, af hvilke mange efterhaanden er gaaet over til Deltagelse i det mere systematiske Indsamlingsarbejde med Spørgeliste og Billedhefte som Hjælpemidler (se nedenfor under Gennemgangen af de enkelte Meddelere og Kort 2 og 3).

Det er da forstaaeligt, at Aarene 1927 og 1928 gav meget betydelige Mængder af nyt Dialektstof, og at de lokale Medarbejdere efterhaanden fordelte sig baade jævnt og ret tæt over Ømaalsindsamlingens Omraade. I 1928 kunde Udvalget da meddele, at Arbejdet med Indsamling af Dialektstof til en Ordbog over de danske Ømaal var skredet saa langt frem, og at de til Raadighed for Optegnelsesarbejdet staaende Hjælpemidler, i første Række den store Spørgeliste, var saa vel afprøvede, at man turde opstille en fast 4-aarig Plan for dets fuldstændige Gennemførelse og Afslutning.

Gennemførelsen af dette afsluttende Indsamlingsarbejde sikredes ved, at Carlsbergfondet, der Aar efter Aar havde ydet efterhaanden voksende Tilskud til Udvalgets Virksomhed, nu bevilgede Udvalget de efter Planen nødvendige 80,000 Kr. at fordele paa 4 Aar med 20,000 Kr. aarlig, og med Begyndelsen af 1929 naar vi ind i den seneste Periode af Udvalg for Folkemaals Historie, 1929—32, den store afsluttende filologiske Indsamling til Ømaalsbogen begynder. Men forinden skal omtales en Række af de vigtigste, nye lokale Medarbejdere i Perioden 1922—28, der som ovenfor nævnt, for de flestes Vedkommende er fulgt med i Udvalg for Folkemaals Arbejde ogsaa ind i den seneste Periode 1929—32, hvorfor deres Arbejde her omtales under ét helt op til September 1932.

Udvalgets største lokale Meddeler, forhv. Lærer *M. Kristiansen*, Glamsbjerg, kom i Forbindelse med Udvalg for Folkemaal i 1923 og har indtil nu udført en hel Række store Arbejder om Dialekten i Sognene Orte og Ørsted paa Vestfyn. Hr. M. Kristiansen arbejder med Udtalebetegnelse af Dialekten ved Hjælp af en af ham selv tilrettelagt Lydskrift. Det er Medarbejderens eget Sprog, der er Genstanden for alle de foretagne Undersøgelser, og dette er paa Grund af Hr. Kristiansens høje Alder af en sjælden Renhed og Sikkerhed i Formen, som ikke findes hos de blot lidt yngre dialekttalende i Omraadet. Lydskriften er tilstrækkelig fintmærkende til at faa alt væsentligt med i Udtalebetegnelserne, og Sammenligningstabeller mellem Hr. Kristiansens Lydskrift og Danias Lydskrift er udarbejdede.

Hr. Kristiansens første Arbejder var en Ordbog over Vestfynsken i Orte og Ørsted, »Vestfynske Ord alfabetisk ordnede efter Skriftsproget« 1923 i 1 Hefte og en Grammatik, Lydlære og Formlære opstillet efter Princippet: Sammenligning med nuværende Rigssprog, »Vestfynske Ord ordnede efter Udtale« 1923 og »Vestfynsk Landmaal. Redegørelse« 1923 i 2 Hefter. Men opfordret dertil af Udvalg for Folkemaal og med Brug af forskellige Hjælpe midler f. Eks. Molbechs gamle Dialektleksikon, udvidede Lærer Kristiansen i de følgende Aar sin Ordbog saaledes, at den i sin nye (og nuværende) Form kom til at bestaa af en alfabetisk Ordbog over det almindelige Ordforraad i Dialekten. »Vestfynsk Ordbog alfabetisk ordnet efter Skriftsproget« 1924 i 3 Hefter samt 3 Hefter Tillæg 1930, og en lignende alfabetisk Ordbog over Særorde ne i Dialekten, »Vestfynske Dialektord, delvis efter C. Molbech: Dansk Dialect-Lexikon, som de forhen lød i Ørsted og Orte Sogne« 1926, ogsaa i 3 Hefter samt et Hefte Tillæg dertil 1931. Samtidig hermed samlede Medarbejderen vestfynske Tekster, og med Mellemrum modtog Udvalget et Hefte af disse, saaledes at Udvalg for Folkemaal nu ejer 4 Hefter »Prover paa Vestfynsk Landsmaal« 1923—26, alle lydskrevne.

Efter nogle Smaaarbejder »Fremmedord i vestfynsk Dragt« 1927, 1 Hefte, og »Vestfynske Navne fra Naturen« 1927, 1 Hefte, kom i 1930 Hr. Kristiansens næste store Arbejde, Talemaader,

Ordsprog og almindelige Sætninger i vestfynsk Dialekt, ordnet efter Skrifsproget, 3 Hefter, en dialektal Fraseologi, der fra et leksikografisk Synspunkt var et yderst værdifuldt Tillæg til de to store Ordbøger, og som for Udvalget desuden var et kærkomment Hjælpemiddel ved Udarbejdelsen af et stort fraseologisk Spørgehefte, hvormed man paa den Tid udvidede Udvalgets Række af Hjælpemidler til Optegnelsen (se ndf. Side 186). Men endnu et fremragende Arbejde til yderligere Belysning af Vestfynskens Semasiologi har Hr. Kristiansen efter Opfordring udført for Udvalget i den allerseneste Tid, idet han i 1932 har bragt til en foreløbig Afslutning en »Vestfynsk Synonymik. Et Forsøg« i 4 Hefter. Dette Arbejde er det første af sin Art indenfor dansk Dialektologi, og det er Udvalgets Haab, naar den endelige Bearbejdelse og Renskrivning er foretaget af Hr. Kristiansen, at se Udvej til at faa denne for nordisk Sprogforskning i Almindelighed værdifulde Materialesamling trykt.

Hr. Kristiansens Undersøgelser af Maalet i Orte og Ørsted har, sammenholdt med Frøken Christine Reimers Ordsamling fra Nordvestfyn (Haarslev Sogn), Lektor H. M. Jensens store lydskrevne Ordsamling fra Brenderup Sogn ved Siden af sammes Dialektmonografi Brenderup-Målet, Peder Jacobsens fyldige Dialektmonografi »Mundarten i Flemløse Sogn, Båg Herred« og en Række andre supplerende Arbejder (især ved Lærer *Hans Jørgensen*, Brenderup, og Udvalgets udsendte Medarbejder, stud. mag. *Svend Jespersen*) gjort Vestfynsk til den bedst oplyste af de danske Øers Dialekter og har gjort det overflødigt i denne Del af Omraadet at foretage egentlige Punktundersøgelser ved Udvalgets egne udsendte Optegnere (se Kort 4).

Udvalget staar i dyb Taknemmelighedsgæld til Lærer M. Kristiansen for hans store og dygtige Arbejde, som er udført med paa en Gang streng videnskabelig Respekt for Emnet og dyb og ægte Kærlighed til hans vestfynske Modersmaal.

Privatlærerinde Frøken *Anna Pedersen* i Strøby staar som Medarbejder i samme Klasse som Lærer Kristiansen, men hendes Arbejds metode staar den udsendte Optegners nærmere. Frøken Anna Pedersen har fra første Færd modtaget Instruksion og Un-

dervisning i den fonetiske Lydbetegnelse af Udvalg for Folke-
maals Sekretær og er nu Udvalg for Folkemaals fineste lokale
Optegner, hvis Arbejde, naar hun arbejder i Stevns Herred, hvis
Dialekt hun er opfodt med, staar paa Højde med den uddannede
Filologs. Udrustet med sin gode Optegner teknik har Frøken
Pedersen indenfor det stevnske Maalomraade den genius loci,
som er vanskelig at opnaa for den udsendte Medarbejder. Anna
Pedersen har hidtil med Lethed løst alle de Opgaver, som Udval-
get har tildelt hende i Stevns Herred. Hendes Optegnelser be-
staar af en Ordsamling paa ca. 16,000 Sedler og ca. 1650 Kvart-
blade med sammenhængende Fremstilling fra Stroby Sogn (Nord-
stevns), indsamlet med Brug af alle Udvalgets Hjælpemidler i
Form af Spørgelister, hvortil kommer Gennemgang af baade
Molbechs og Feilbergs Dialektordbøger. Desuden Besvarelse af
begge Udvalgets fraseologiske Spørgehefter (se nærmere Side 186),
hvoraf Anna Pedersen selv har udarbejdet den ene. Desuden
har Frøken Pedersen gennemarbejdet og lydskrevet flere store
Ordsamlinger udført af andre lokale Medarbejdere, saaledes Fru
Anna Svendstorps store Samlinger fra Lyderslev i Sydstevns, *Ing-
vor Ingvorsens* Ordsamling (uddraget af hans Bog »Gammelt
sjællandsk Bondeliv«) fra Terslev Sogn, *Jens Jørgensens* Sam-
ling fra Lille Linde i Haarlev Sogn og har endelig optegnet lyd-
skrevne Tekster hos flere stevnske Meddelere, bl. a. Gaardejer
Jørgen Isak Pedersen og Boelsmand *Jens Jørgensen*. Anna Peder-
sens værdifulde Egenskaber som Optegner er Nøgternhed og en
ukuelig Energi, naar det gælder Oplysning af gamle, næsten
glemte Enkeltheder. Udvalget takker hende hjerteligt for mange
Aars værdifuldt Arbejde.

I Forbindelse med disse Hovedmedarbejdere skal nævnes to
filologisk uddannede Meddelere, der henregnes under denne
Gruppe Medarbejdere, fordi de, skønt Filologer, ikke direkte hø-
rer til Udvalgets Stab af faste, udsendte Optegnere. Adjunkt *J.
Jørgensen*, Charlottenlund, der er født i Toreby Sogn, Lolland,
har gennem mange Aar i nøje Tilknytning til Udvalg for Folke-
maals Arbejde (bl. a. ved Deltagelse i Udvalgets faste Optegne-
res D्रोftelser om Optegnelsen paa Lolland og Lydskrivningen af

Lollandsk) arbejdet paa en lollandsk Ordbog, der vil staa til Raadighed for Udvalg for Folkemaal, naar Redaktionen af Ømaalsordbogen skal paabegyndes. En Offentliggørelse af Adjunkt Jørgensens Samlinger er paabegyndt i Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog 1930 ff.

Forfatteren, cand. phil. *K. L. Kristensen*, Kerteminde, har i flere Aar arbejdet med en Punktundersøgelse paa Hindsholm (Hovedpunkt Dalby Sogn). *K. L. Kristensens Samlinger*, der er lydskrevne med Danias Lydskrift, omfatter ca. 7000 Sedler og 509 Kwartblade.

Lærer *Balthasar Christensen*, Storehedinge, indsendte i 1923—24 en Række Anmærkninger vedrørende Østlollandsk til Bennike og Kristensens »Kort over de danske Folkemaal«. Dette Arbejde er efterhaanden ved Udvidelse og Omarbejdelse blevet til en Dialektbeskrivelse over Radsted Sogns Maal, omfattende Lydlære, Formlære og en Del syntaktiske Bemærkninger. *Balthasar Christensen* arbejder ogsaa paa Besvarelse af de fraseologiske Spørgehefter.

Af Pladshensyn nævnes i det følgende blot Optegnerens Navn, hans Arbejdsomraade, samt Optegnelsens Art og Omfang.

Lærer *Hans Jørgensen*, Aahøjrup pr. Brenderup, arbejder i Brenderup Sogn med fraseologisk Spørgehefte (foreløbig afleveret 160 Kwartblade).

Afdøde Lærer *Gunnar Sørensen*, Grevinge, arbejdede i Grevinge Sogn, Odsherred, med Optegnelse efter leksikografiske Hjælpe-midler og *P. K. Thorsen*: Sprogarten paa Sejero; ved Optegnerens Død i 1929 omfattede Samlingen ca. 1200 lydskrevne Sedler.

Skræddermester *N. K. Pedersen*, Nørreby pr. Borre, Møen, har arbejdet i Borre Sogn med den store Spørgeliste; Samlingen omfatter 267 Kwartblade (beskrevne paa begge Sider) og ca. 14,000 Sedler, endvidere har Udskrivningen af *N. K. Pedersens* Besvarelser i Udvalgets topografiske Samling givet ca. 1300 Sedler.

Gaardejer *Jens Jensen*, Tostrup, Møen, hører til Udvalgets tidligste Meddelere; *Jens Jensen* har arbejdet og arbejder endnu i Kjeldby Sogn med Udvalgets fraseologiske Spørgehefter og har foreløbig indsendt 116 Kwartblade (beskrevne paa begge Sider);

desuden har denne Meddeler ydet meget store Bidrag til den topografiske Samling; heraf er udskrevet ca. 3100 Sedler.

Pastor *Johs. M. Jensen*, Nr. Næraa, har indsendt forskellige Besvarelser fra Fiskop, i Egense Sogn, omfattende ialt 1350 Sedler.

Gaardejer *Hans Larsen*, Melløse pr. Skævinge, har arbejdet i Lille Lyngby Sogn med den store Spørgeliste (4500 Sedler), desuden sendt Besvarelser, der findes i den topografiske Samling (ca. 100 Sedler); arbejder nu med fraseologiske Spørgehefter og har foreløbig indsendt 420 Kwartblade.

Provst *Vilhelm Hansen*, Hjallese, har ydet meget store Bidrag, dels paa Sedler, dels paa større Ark, der findes i den topografiske Samling, ialt ca. 3400 Sedler. Provst Hansens Bidrag er alle fra Aasum Sogn, Fyn.

Fru *Laura Mortensen*, Sakskøbing, har arbejdet med den store Spørgeliste, men sender kun Besvarelsen paa Kwartblade (ialt 379), der paa Kontoret bliver udskrevet paa Sedler; Udskrivningen er ikke tilendebragt, men vil give et meget stort Antal Ord-sedler; desuden findes store Bidrag fra Fru Mortensen i TopS (146 Blade, der endnu ikke er udskrevet paa Sedler); Meddele- ren arbejder nu med de fraseologiske Spørgehefter og har hidtil indsendt 508 Kwartblade.

Hr. *Jens Nielsen*, Ørslev Stensved, har arbejdet med den store Spørgeliste; Samlingen omfatter 373 Kwartblade, hvortil Hr. Nielsen selv har skrevet 7850 Sedler, men Udnyttelsen af Kwartbladene ved Magister Kr. Møller og stud. mag. Sv. Jespersen har forøget Samlingen med en Del Sedler; Meddelerens Bidrag i TopS, der omfatter 73 Kwartblade, er endnu ikke udskrevet paa Sedler.

Ane og Meta Nielsen, Tune. Meddelerne er Moder og Datter; de kom i Forbindelse med Udvalget ved at indsende en Del i Tidens Løb samlet Ordstof, mest sjældne Ord og Talemaader, gik derefter over til at optegne efter den store Spørgeliste og har besvaret en Del af Numrene (67 Kwartblade, 5400 Sedler). Efter Fru Nielsens Død i 1930 faldt det Frøken Meta Nielsen noget vanskeligt at besvare Spørgelistens Numre omhandlende ældre Tiders Kulturforhold, og hun gik derfor efter Aftale med Udvalget over til at arbejde med de fraseologiske Spørgehefter; hidtil er

indsendt 571 Kwartblade; af Ane og Meta Niensens Bidrag i TopS. er udskrevet ca. 800 Sedler. Meddelernes Besvarelser af Spørgelisten er nu indgaaet i Punktundersøgelsen fra »Heden« (se nedenfor Side 188).

Lærer *Carl Jørgensen*, Brudager, har arbejdet med enkelte af Spørgelistens Numre paa Birkholm, Drejø Sogn (ca. 1600 Sedler).

Forfatteren *Hans P. Lunde* (fra Lunde Sogn, Nordvestfyn) begyndte at arbejde for Udvalget med Optegnelser af forskellig Art — nu i TopS. Senere gik Meddeleren over til at arbejde med den store Spørgeliste, men paa Grund af det særlige Forhold, at Meddeleren opholder sig her i Byen den største Del af Aaret, forandrede man Arbejdsmetoden derhen, at Optegnelsen udarbejdedes ved direkte Samarbejde mellem Hr. Lunde og Udvalgets Optegner stud. mag. Svend Jespersen (se nærmere Side 189).

Gaardejer *Hans Skafte*, Ullerslev pr. Avnede, har leveret store Bidrag til TopS. med Besvarelse af særlige Spørgsmaal (ialt 56 Blade); arbejder nu med de fraseologiske Spørghefter og har hidtil indsendt 23 Kwartblade; endelig har Meddeleren selv affattet en Del Sedler, ialt 800 og indsendt en samlet Fremstilling af Hørens Behandling.

Hr. *Lars P. Olsen*, Snodstrup, har indsendt en Del Besvarelser af bestemte saglige Spørgsmaal, der findes i TopS. (45 Blade, hvoraf udskrevet 425 Sedler); arbejder nu med Fraseologien og har indsendt foreløbig 14 Kwartblade.

Forfatterinden Frøken *Helene Strange*, Nr. Alslev, har gennemarbejdet hele den store Spørgeliste i Nr. Alslev Sogn; Samlingen omfatter ca. 15.500 Sedler.

Kantor *G. Lindstrøm*, Slagelse, har, foruden i Aarenes Lob at have indsendt en Del Seddelmateriale (ialt ca. 700 Sedler), arbejdet med enkelte fraseologiske Spørghefter og har indsendt 29 Kwartblade. Besvarelserne er fra Hemmeshøj Sogn.

Lærer *F. C. P. Jacobsen*, Slagelse, (fra Fyrendal Sogn), arbejder med de fraseologiske Spørghefter og har indsendt 30 Kwartblade.

Forfatteren Hr. *Martin Skovbo* har optegnet i Baaring Sogn med enkelte Numre af Spørgelisten som Grundlag og har desuden

leveret forskellige Bidrag, der findes i TopS., Samlingen omfatter ialt ca. 1160 Sedler.

Malermester *Carl Olsen*, Simmerbølle, Langeland, har sendt store Bidrag der findes i TopS. og ved Udskrivning har givet 725 Sedler.

Hr. *Jens Jørgensen*, Lille Linde pr. Haarlev, har indleveret en Del Besvarelser paa Sedler (ialt 400) og en Del paa større Ark, der er indgaaet i TopS., og hvoraf der er udskrevet ca. 100 Sedler; desuden har Hr. Jørgensen arbejdet som Hjælper for Frøken Anna Pedersen.

Forfatterinden Frøken *Marie Christophersen*, Højelse, har med sin Bog »Fra Hedeboegnen« ydet et meget værdifuldt Bidrag til Kendskabet til denne Egns Dialekt; af Bogen har Udvalget udskrevet 1150 Sedler; Frøken Christophersen har desuden ofte indsendt Bidrag, der findes i TopS.; heraf er udskrevet 265 Sedler.

Jyske Medarbejdere (ang. Sønderjylland se Side 202 f.).

Lærerinde Frøken *Helga Madsen* optegner i Skallerup Sogn efter den store Spørgeliste; har hidtil indsendt 162 Kwartblade, 2300 Sedler.

Afdøde Dyrslæge *P. Dolmer*, Haslev, har indsendt en Del saglige Besvarelser fra Voldby Sogn, Djurslands Nørre Herred; de henligger i TopS. og er ikke udskrevne; desuden har Hr. Dolmer været Magister Kr. Halds Meddeler ved Udarbejdelsen af Ord-samling fra Voldby Sogn, foretaget ved Udspørgen efter Feilbergs Ordbog.

Frøken *Valborg Kristensen* optegner i Ormslev Sogn efter den store Spørgeliste; har foreløbig indsendt 74 Kwartblade og 1100 Sedler.

Lærer *Klinting* traadte i Forbindelse med Udvalget gennem Danske Folkemaal, og Udvalget erhvervede hans Samling af gamle jyske Ord fra Nørre Nebel (172 Blade), der er indgaaet i Manuscriptsamlingen som Accessionsnummer 52.

Afdøde Lærer *Peter Lauritzen* har optegnet i Havnbjerg Sogn, Als, efter Spørgelisten; Samlingen bestaar af 42 Kwartblade og 1300 Sedler.

Lærer *Spandet*, Store Jyndeved, har paataget sig Optegnelse

paa Alrø i Horsens Fjord. Optegnelsesarbejdet er instrueret af Udvalget paa sagligt Grundlag. Optegnelsen er endnu ikke indgaaet.

Hr. *Andreas Olsen*, Fano, har indsendt Optegnelser fra Fano i 4 Hefter, saavel alfabetisk ordnet Ordsamling som saglige Fremstillinger af enkelte Afsnit af Almuekulturen; Hefterne er indgaaet i Manuscriptsamlingen som Accessionsnummer 42.

Særlige Fagmedarbejdere.

Udvalget har i mange Aar staaet i Samarbejde med forskellige Fagfolk, der har ydet Udvalget store Tjenester ved Oplysning om saavel enkelte Ord indenfor Faget som Oplysninger om Realia. Af disse maa især nævnes:

Gymnastiklærer, cand. phil. *Frederik Knudsen* (Samling af Ord knyttede til Lege og Boldspil).

Magister *C. V. Otterstrøm* (Udvalgets Konsulent i Fiskerispørgsmaal).

Botanisk Gartner *Axel Lange* (Botaniske Spørgsmaal).

Museumsinspektør, Arkitekt *H. Zangenberg* (Bygningsteknik og -historie).

Dyrlæge *Boers*, Sorø, (Husdyrsygdomme og Lægemedler).

Med Aaret 1929 træder man ind i Udvalg for Folkemaals seneste Periode, den store afsluttende Indsamling af Stof til Ordbogen over de danske Ømaal. Fremskaffelsen af de nye Hjælpemidler og den gradvise Ændring af Optegnelsesteknikken i den sidste Del af Perioden 1922—28 sigtede direkte paa den Situation, der nu blev skabt med Carlsbergfondets store Bevilling paa 20.000 Kr. aarlig; og med Optegnelsermetode fastslaaet, Plan for Arbejdet og Hjælpemidler liggende parat, kunde Arbejdet straks paabegyndes i fuldt Omfang og Tempo. De filologisk uddannede Optegnere, der i tidligere Aar havde deltaget i Udvalgets Arbejde, kunde naturligvis ikke nu som cand.mag.'er, delvis allerede siddende i faste Stillinger, paatage sig at arbejde daglig paa Optegnelsesarbejdet, og det blev derfor yngre Kræfter, der traadte til og for en Periode paa 4 Aar paatog sig til Stadighed at arbejde for Udvalg for Folkemaal. Fra Januar 1929 blev Udvalgets Arbejdsstab saaledes forøget med 2 Optegnere, Mag. art. *Kristen*

Møller og Mag. art. *Ole Widding*, idet Meningen var, at Udvalgets 2 fastansatte Medarbejdere, Sekretæren, Mag. art. *Poul Andersen*, og Assistenten, cand. mag. *Fru Ellen Raae*, skulde deltage i Optegnelsesarbejdet i det Omfang, som Kontorets Drift tillod det. Til disse kom senere endnu 2 Medarbejdere, stud. mag. *Svend Jespersen* og stud. mag. *Ella Jensen*, der dels skulde arbejde paa Kontoret med indkommet Materiale, dels skulde deltage i Indsamlingen i Marken, især ved Løsning af specielle Opgaver. Disse seks¹⁾ udgør stadig Udvalg for Folkemaals faste Medarbejderstab, og de har i de forløbne 4 Aar sammen med Udvalgets stadig voksende Kreds af lokale Medarbejdere gennemført den store Indsamling af det almindelige Ordforraad i de danske Ømaal.

Det der karakteriserer Perioden, er naturligvis den filologisk-fonetiske Optegnelse udført af Udvalgets faste Medarbejderstab, og dette betyder, at Udvalget i Spørgsmaalet om Metode i nogen Grad er gaaet over til at benytte den direkte Optegnelse ved udsendte Medarbejdere. Dette maa ikke opfattes som en Underkendelse af Værdien af den indirekte Metode: med Brug af udsendte Spørgelister at indsamle ved Hjælp af de lokale Medarbejdere. Denne Metode har absolut — især paa Indsamlingens tidligere Stadier — tydelige Fordele, bl. andet deri, at Optegneren til Stadhed opholder sig paa Stedet og kan lægge et næsten ubegrænset Arbejde i at finde Enkelthederne frem, dels ogsaa deri, at han som opvokset paa Stedet og opfodt med Dialekten har en Evne til at skille ægte fra uægte, gammelt Stof fra nyere²⁾, hvad den udsendte Medarbejder i alt Fald først efter en Tid at have levet sig ind i Dialekten kan gøre sig Haab om at kunne naa til. Ikke mindst her i Danmark har denne Metode da ogsaa givet værdifulde Resultater. Udvalget har derfor valgt saa vidt muligt at kombinere den direkte »Optegnelse« med den indirekte »Indsamling« ved i denne Periode at lægge Arbejdet saaledes til Rette, at den

¹⁾ Hertil kom i 1931 som en syvende den med det da igangsatte sønderjyske Indsamlingsarbejde særligt arbejdende cand. mag. *Anders Bjerrum*.

²⁾ Lærer M. Kristiansens Arbejder er f. Eks. et udmærket Bevis herpaa, baade hvad fonetiske og semasiologiske Forhold angaar.

filologisk uddannede, udsendte Optegner, hvor det har været muligt, altid har taget Udgangspunktet for sin Punktundersøgelse (der naar Talen er om Udvalgets udsendte Optegnere spænder geografisk over et noget større Omraade) i de forhaandenværende Samlinger fra Egnen og har benyttet de lokale Medarbejdere som Meddelere. For det første opnaar Optegneren derved et ikke helt ringe Forhaandskendskab til den Dialekt, han skal optegne, og for det andet mærker han, naar han arbejder med Udvalgets interesserede Medarbejdere som direkte Meddelere og Hjælpere ved den videre Søgen efter egnede Meddelere i Egnen, en højere Grad af Forberedthed. Vanskelighederne ved Arbejdets Tilrettelæggelse og Udførelse¹⁾ er til en vis Grad allerede fremdraget af de lokale Medarbejdere under deres forberedende Arbejde. Det har derfor været almindeligt i de sidste Aar at lade alle indkomne Bidrag, efter at den nødvendige Registrering, Katalogisering og Stempling var foretaget, gaa til den Optegner, der arbejdede med en Punktundersøgelse i vedkommende Egn, for hos ham at modtage den første Gennemgang og Bearbejdelse til Gavn saavel for Optegnelsen som for vedkommende Optegner.

Det vil forstaaes, at en af de vanskeligste Opgaver ved et dialektalt Optegnelsesarbejde er at faa Materialet, som igennem 22 Aar er tilvejebragt af en lang Række skiftende Meddelere, gjort ensartet, især hvad den fonetiske Udtalebetegnelse angaar, og det bedste Resultat i saa Henseende opnaas naturligvis, naar den størst mulige Del af Stoffet optegnes eller i hvert Fald gennemarbejdes og lydskrives af det færrest muligt Antal Medarbejdere i den kortest mulige Tid. Det er denne Ensartethed i Arbejdsmaade og Lydopfattelse, der af Udvalg for Folkemaals lille faste Kreds paa seks Medarbejdere søges gennemført gennem stadig Træning ved Lydskriftkurser under Medvirken af Dialekttalende fra forskellige Egne af Landet, gennem Deltagelse i alle Arter af Optegnelsesarbejde og Bearbejdelse af Stof og gennem almindelige Diskussioner om Midler og Veje.

Efter en Tid at have arbejdet med Punktundersøgelserne ved

¹⁾ Der tænkes her ikke alene paa de rent ydre Vanskeligheder ved Erhvervelsen af de mange sagligt forskellige Grupper af Ordstof, men ogsaa paa f. Eks. Vanskeligheden ved den fonetiske Opfattelse og Gengivelse af Dialekten.

Hjælp af den store Spørgeliste blev det Udvalg for Folkemaal klart, at det fraseologiske Stof i Folkemaalene ikke i ret høj Grad kunde bringes frem gennem Udsorgen med Spørgelisten som Hjælpemiddel og i det hele var vanskeligt Stof at faa frem ved Eksamination. Talemaader og faste Vendinger skal gribes, naar de i en naturlig Forbindelse »ryger ud af Munden« paa Folk, og det vil derfor for den udsendte Optegner være vanskeligt at faa dem med i større Omfang. For den lokale Medarbejder, der lever i Dialekten til Stadighed, vil Optegnelser af denne Art være lettere at foretage, saa meget mere, som Lydskrivning af dette Stof ikke er nødvendig; blot manglede der paa dette Punkt Hjælpemidler til Indsamlingen.

Udvalget lod derfor udarbejde to fraseologiske Spørgehefter til Hjælp for de lokale Medarbejdere. Det ene, udarbejdet af cand. mag. Fru Ellen Raae paa Grundlag af Videnskabernes Selskabs Ordbogs fraseologiske Stof, suppleret med M. Kristiansens fynske Samlinger, ordnet alfabetisk efter Verbet i Talemaaden, det andet, udarbejdet af Frøken Anna Pedersen paa Grundlag af det fraseologiske Stof i Feilbergs jyske Ordbog, suppleret med Anna Pedersens eget sjællandske Forraad af fraseologiske Udtryk, ordnet alfabetisk efter det vigtigste Substantiv i Talemaaden. Med Støtte af disse Spørgehefter har i de sidste to Aar en Række af Udvalgets bedste lokale Medarbejdere arbejdet paa fraseologiske Samlinger enten samtidig med Indsamlingen efter den store Spørgeliste eller som Fortsættelse efter Afslutningen af et Spørge-liste-Optegnelsesarbejde (se Kort 3); om de enkelte Medarbejderen Arbejde for de ældres Vedkommende se Side 176, for de senest tilkommende Medarbejderen Vedkommende se Side 192.

De af Udvalg for Folkemaals faste, udsendte Optegnere gennemførte Punktundersøgelser er foretaget i de Egne, hvor Udvalgets forhaandenværende Samlinger gjorde en Undersøgelse mest ønskelig, og naar M. Kristiansens, K. L. Kristensens og Anna Pedersens Arbejder regnes med til denne Gruppe, er der ialt gennemarbejdet 17 »Punkter«¹⁾.

¹⁾ Nogle af Undersøgelserne er ikke afsluttede paa dette Tidspunkt, men vil i alt væsentligt være færdigbehandlede inden Udgangen af 1932.

Magister *Kristen Møller* har foretaget:

1) Punktundersøgelsen paa Langeland. Forarbejder var de i 1910—12 foretagne Optegnelser, afskrevne i et Spørgehefte (de originale Sedler er forlængst indgaaet i alfabetisk Samling) og en Ordsamling fra Malermester Carl Olsen, Simmerbølle. Samlingen omfatter 11,400 Sedler og 130 Kwartblade.

2) Punktundersøgelsen paa Nordfalster. Forarbejder var her Helene Stranges store Spørgelistebehandling fra Nr. Alslev og Fr. L. Grundtvigs »Livet i Kløkkergaarden«, og Frøken Strange har selv været Meddeler til den allerstørste Del af Arbejdet. Samlingen omfatter 16,400 Sedler.

3) Punktundersøgelsen i Sydsjælland (det stødlose Omraade: syd for Præsto-Baarse). Forarbejde var her Jens Niensens Spørgelistebehandling fra Ørslev-Stensved, og Jens Nielsen har været Meddeler ved Lydskrivningen af en Del af sine egne Optegnelser, men Optegnelsen er foretaget paa mange andre Steder i Omraadet og med mange andre Meddelere. Samlingen omfatter nu 13,400 Sedler, hvori Jens Niensens Samling er medregnet.

4) Punktundersøgelsen i Nordvestsjælland (Holbæk-Kalundborg-Eggen. Forarbejder var her Karoline Graves' Samlinger (især Ordstoffet i hendes Folkelivsskildring »Ved Halleby Aa«), Andrea E. Sørensens Samlinger fra Lille Grandløse og en større Ordsamling af Magister K. B. Jensen fra Svallerup. Denne Punktundersøgelse har omfattet et Omraade noget større end sædvanlig, hvilket skyldes de uregelmæssige Dialektgrænser i Omraadet, men Spørgeliste-Eksaminationen er foretaget flere Steder indenfor Omraadet, og Samlingen omfatter derfor det meget store Seddelantal af 24,000, med tilsvarende Kwartblade. Hertil kommer som Resultat af en Række Særundersøgelser i Ods Herred foreløbig 2100 Sedler.

5) Punktundersøgelsen i Sydvestsjælland (Næstved-Ringsted-Eggen), der endnu ikke er afsluttet. Ingen Forarbejder af Betydning. Foreløbig 4—5000 Sedler.

Med Undtagelse af et halvt Aars Orlov har Magister Møller arbejdet stadig med de ovennævnte Punktundersøgelser.

Magister *Ole Widding* har foretaget:

1) Punktundersøgelsen paa Sydfyn (det stødlose Omraade). Forarbejder var især Dyrlæge Jensens Samling fra Sydfyn (Kværndrup), Johs. M. Jensens Samlinger fra Fiskop, Weimann Jensens Oplysninger fra Ulbølle og Poul Andersens Ordliste og Ordsamling fra Vester Skerninge. Denne Undersøgelse omfatter ogsaa en Del af de sydfynske Øer, der slutter sig dialektologisk til Sydfyn. Særlig er Stryno-Maalet undersøgt med Udvalgets lokale Medarbejder fra Stryno, Frøken Kirstine Jensen, som Meddeler og med dennes Samlinger som Grundlag. Samlingen omfatter 15,000 Sedler.

2) Punktundersøgelsen paa Midtjylland (Sønder og Fuglse Herreder). Forarbejder var Samlinger fra Gaardejer Jens Wølsing og Gaardejer Hans Skaftø og delvis Fru Laura Mortensens Samlinger fra Sakskøbing-Eggen. Samlingen andrager 9000 Sedler og 162 Kwartblade.

3) Punktundersøgelsen i Nordsjælland. Forarbejder var her Gaardejer Hans Larsens Spørgelistebehandling fra Lille Lyngby, Lars P. Olsens Samlinger og alle Højskolelærere *Anders Uhrskovs* gennem Aarene indsamlede nordsjællandske Ordsamlinger og Tekster, indsendt til denne fra interesserede lokale Meddelere i Nordsjælland. Hele dette værdifulde Stof er velvilligt overdraget os til Afbenyttelse af Højskolelærer Uhrskov (se nærmere Side 197). Undersøgelsen her er endnu ikke afsluttet, men Samlingen omfatter foreløbig ca. 15,000 Sedler.

Udvalgets Assistent, cand. mag. Fru *Ellen Raabe*, har foretaget Punktundersøgelsen paa »Heden« (Omraadet mellem København og Roskilde). Forarbejder var Fru Ane og Frøken Meta Nielsens Samlinger fra Tune og Frøken Marie Christophersens Ordstof i dennes Folkelivsskildring »Fra Hedeboegnen«. Samlingen omfatter ca. 15,000 Sedler.

Udvalgets Sekretær, Magister *Poul Andersen*, har foretaget:

1) Punktundersøgelsen i Nordstfyn (med Kærnepunkt i Revninge, Birkende og Aasum Sogne). Forarbejde var Provst Vilh. Hansens Samling fra Aasum. Optegnelsen er afsluttet, men af Stoffet er endnu kun renskrevet 7000 Sedler.

2) Punktundersøgelsen paa Møn. Forarbejderne var her Optegnerens egne tidligere Samlinger fra forskellige Sogne paa Øen, Gaardejer Jens Jensens Samlinger fra Tostrup, Keldby Sogn, Skræddermester N. K. Pedersens Samlinger fra Nørreby, Borre Sogn, og Bodil Stine Nøhrs Samlinger fra Elmelunde Sogn. Hovedmeddelere under Optegnelsen, der endnu ikke er afsluttet, har været Skræddermester N. K. Pedersen og dennes Moder (Borre Sogn) og Gaardejer Jens Jensen (Keldby Sogn), Økonoma Fru Margrethe Kristiansen og Lærer Hansen, Hjelm (Damsholte Sogn). Samlingen bestaar af 23,200 Sedler.

Desuden har Magister *Knud B. Jensen*, København, udført Punktundersøgelser i Vester Flakkebjerg Herred (Kærnepunktet Ørslev Sogn ved Glæno). Arbejdet er afsluttet, og Samlingen bestaar af 4000 Sedler.

Adjunkt, cand. mag. *N. Chr. Sørensen* i Esbjerg har udført Punktundersøgelsen paa Thuro. Forarbejder var kun Optegnerens egne ældre Samlinger. Punktundersøgelsen er afsluttet i Sommer, men Resultaterne af denne Sommers Rejse er ikke indkommet endnu, og Samlingen indeholder indtil videre 6300 Sedler med tilsvarende Kwartblade.

Mag. art. *Aage Rohmann*, København, har arbejdet med Punktundersøgelsen i Lollands Nørre Herred. Forarbejde var Lærer Jarløvs Samling, der er bearbejdet og lydskrevet af Optegneren. Optegnelsen er ikke afsluttet.

Arkivar, cand. mag. *Erik Kroman* har i Sommeren 1932 paa begyndt den sidste Punktundersøgelse paa Ærø.

Foruden Punktundersøgelserne er endnu en Del Arbejde udført af udsendt, filologisk uddannet Medhjælp, først og fremmest Udvalgets faste Medarbejder, stud. mag. *Svend Jespersen*. Denne har saaledes foretaget et stort Optegnelsesarbejde med Forfatteren Hans P. Lunde som Meddeler (jfr. ovenfor under Hans P. Lunde), gældende for Lunde Sogn i Lunde Herred, Nordvestfyn. Samlingen omfatter ca. 5000 Sedler. Desuden har Svend Jespersen i Nørreby, Klinte Sogn søgt og fundet en stor Del af det gamle fynske Ordstof, der findes i Kilderne til Molbechts Dialect-Lexikon med Brug af de Side 170 nævnte Spørgehefter (Samlingen

omfatter 2000 Sedler); endvidere har han foretaget en Række Optegnelser af Brenderupmaal, specielt saglige Spørgsmaal (se bl. a. hans Beskrivelse af Tobaksdyrkningen i Nordvestfyn i Danske Folkemaal VI, 2—3) og Vejlbys Sogns Dialekt (1 Ordliste), og endelig har han foretaget omfattende Efterhøringsarbejder ned ad Lillebæltskysten ved Assens, specielt med Brug af Feilbergs Ordbog og Hagerups: Det danske Sprog i Angel; han har derunder ogsaa udført et større Optegnelsesarbejde paa Baagø i Lillebælt. Disse Arbejder paa Lillebæltskysten omfatter 2500 Sedler.

Udvalgets faste Medarbejder, stud. mag. Frøken *Ella Jensen* har foretaget Optegnelser paa Rosnæs og Kalundborgegnen og har derunder bl. a. lydskrevet hele Karoline Graves' Samling fra Nordvestsjælland.

Endvidere har stud. mag. *Karl Martin Nielsen* optegnet i Strib (1 Ordliste).

Stud. mag. *Børge Rasmussen* har efter Instruktion af Udvalgets faste Optegner, Magister *Ole Widding*, foretaget en Række Optegnelser af Sproget i de nordsjællandske Øresundsfiskerlejer (Fortsættelse af Arbejdet, der paabegyndtes i Dragør og Skovshoved ved Magister *Rohmann*) og har hjembragt Materiale fra Sletten, Humlebæk og Hornbæk.

Stud. mag. *Chr. Lisse* har i Sommeren 1932 paabegyndt en Række Optegnelser af Syd- og Østfalstersk. Paa Østfalster, der er Optegnerens Hjemegn, gennemgaas fraseologisk Spørgehefte, medens Hr. Lisse paa Sydfalster arbejder med enkelte Afsnit af den store Spørgeliste. Hans Samlinger omfatter nu 350 Sedler og 25 Kvartblade. Den fraseologiske Besvarelse er endnu ikke afleveret.

I Jylland¹⁾ har en Række filologisk uddannede Optegnere, opfordret og i det Omfang, det har været muligt, ogsaa honoreret af Udvalg for Folkemaal, med Brug af Udvalgets Hjælpemidler foretaget en Række værdifulde Indsamlingsarbejder²⁾. I Vendsyssel har Udvalg for Folkemaal i de sidste to Aar foretaget en

¹⁾ Om Sønderjylland se nedenfor Side 199 ff.

²⁾ Om de jyske lokale Medarbejdere se ovenfor Side 182 f.

systematisk Ordlisteoptegnelse til Oplysning om de lydige Forhold i hele Omraadet. Disse Optegnelsesarbejder er foretaget af stud. mag. *Mervild* (Ordlister fra Raabjerg, Tornby og Thise Sogne) og især af stud. mag. *Arne Nielsen* (Ordlister fra Bindslev og Hune Sogne), der i 1932 ogsaa har besøgt Himmerland og hjembragte Ordlister fra St. Brøndum, Dronninglund og Understed Sogne samt 3 udfyldte Billedhefter. Dette Arbejde haaber Udvalg for Folkemaal at kunne skaffe Midler til at fortsætte.

Endvidere har stud. mag. *Aage Fjalland* optegnet i sit Hjem-sogn Ørslevkloster (ca. 4000 Ordsedler).

Cand. mag. *Niels Nielsen* foretager en Spørgelisteoptegnelse i sit Hjemsgn Vorning (omfatter nu ca. 4000 Sedler).

Stud. mag. *Niels Hansen* har med Feilbergs Ordlog som Hjælpe-middel optegnet det almindelige Ordforraad i Bilttoft, Næsbjerg Sogn, Skads Herred, og har desuden besvaret en Række af Spørgelistens Afsnit (112 Kwartblade, ca. 7000 Sedler).

Skolebestyrerinde, cand. mag. Frøken *Marie Kaspersen* har optegnet en Ordliste i Tommerby Sogn og har i Sommeren 1932 paabegyndt en Gennemgang af den store Spørgeliste; Materialet er endnu ikke indleveret.

Stud. mag. *Bodil Langballe* har foretaget en Del Optegnelser i Løvskaal, Skern Sogn, og Mag. art. *Kristian Hald* Ordlisteoptegnelse i Todbjerg og Lynderup Sogne og paa Anholt.

Som ovenfor nævnt, er det karakteristiske for Perioden 1929—32 de store Optegnelsesarbejder, der udføres af Udvalg for Folke-maals faste udsendte Medarbejdere, men dette maa ikke forstaaes saaledes, at der i Perioden spores eller fra Udvalgets Side ønskes nogen Formindskelse af de lokale Medarbejderenes Kreds eller af Omfanget af deres Arbejde. Tværtimod — som det vil fremgaa af de Side 184—85 tegnede Hovedlinier i den filologiske Optegnel-sesmetode, er de lokale Medarbejderenes Samlinger, hvor saadanne findes, den meget vigtige Grund, hvorpaa den udsendte Opteg-ner bygger. De lokale Medarbejdere har da ogsaa i denne Periode givet en lang Række vigtige Bidrag i Form af Ordsamlinger og sammenhængende saglig-sproglig Fremstilling af Spørgelistens Afsnit, der som nævnt ovenfor imidlertid er medtaget under Om-

talen af de enkelte lokale Medarbejdere i forrige Periode (Side 176 ff.), forsaavidt at disse havde paabegyndt deres Arbejde for Udvalget inden Januar 1929. Her bliver derfor kun at omtale de lokale Medarbejdere, der er kommet til i selve Perioden 1929—32, og deres Indsats.

Froken *Kirstine Jensen*, Stryno, har optegnet en Del sagligt Stof med Livet i Klokkergaarden som Udsprogningsgrundlag (ialt 52 Kwartblade). Froken Jensen arbejder nu med de fraseologiske Sporgehefter og har forelobig indsendt 18 Kwartblade.

Malermester *A. Emil Pedersen*, St. Taarnby, arbejder med fraseologiske Sporgehefter (har forelobig indsendt 53 Kwartblade, beskrevne paa begge Sider).

Gaardejer *Poul Poulsen*, Skelby, har optegnet en Ordliste i sit Hjemsohn, Skelby, og har paabegyndt en fraseologisk Optegnelse (forelobig afleveret 88 Kwartblade).

Afdode Fru *Anna Spendstorp*, Ballerup, har besvaret en Del af Sporgelistens Numre for sin Hjemegn, Lyderslev Sogn, Stevns. Samlingen bestaar af 460 Kwartblade og 2700 Sedler; hele Samlingen er bearbejdet af Anna Pedersen ved Udskrivning og Lydskrivning af det væsentlige Stof.

Froken *Andrea E. Sorensen*, Lille Grandløse, har arbejdet med en Del af de fraseologiske Sporgehefter og har forelobig indsendt 280 Kwartblade; Meddelerens Bidrag i TopS udgør 182 Blade.

Lærer *Hansen*, Hjelm, arbejder med Optegnelse med Livet i Klokkergaarden som Grundlag og har desuden været Magister Poul Andersens Meddeler ved Optegnelsen paa Møn.

Lærer *Jorgen Prest*, Slosse pr. Ø. Ulslev, har laant Udvalget til Afskrivning sin store Ordsamling fra sin Fødeo Birkholm, ialt 1400 Sedler.

Sagfører *Fr. Rützou*, Vordingborg, er først for nylig kommet i Forbindelse med Udvalget; Hr. Rützou har bidraget med en stor lollandsk Ordsamling.

Afdode Lærer *Jarlov* har skænket Udvalget sin Samling af Ord fra Errindlev Sogn, ialt ca. 1000 Sedler.

Overlærer *C. C. Andersen*, Bagsværd, har forevist Udvalget en stor Ordsamling fra Testrup Sogn, Midtsjælland. Samlingen vil

blive omarbejdet og suppleret ved Brug af Uff.s Hjælpemidler. Af denne nye Bearbejdelse er afleveret Bogstaverne A og H.

Lærer *Marius Rasmussen*, Staarup pr. Nykøbing Sj., har forevist to Provehefter af en nordvestfynsk Ordbog.

Lærer *A. P. Andersen*, Bogø, arbejder med den store Spørgeliste og har forevist en Del Stof; foreløbig er intet indsendt.

De stadig større Mængder af Stof, som af faste Optegnere og lokale Meddelere indbringes i Udvalgets Arkiv, har naturligvis medført en overordentlig Forøgelse af Arbejdet paa Udvalgets Kontor i Tøjhusgade. En lang Række nødvendige Udvidelser indenfor Kontorets Virksomhed med Administration og Organisation, Registrering og Katalogisering af Samlingerne, Stempling og Ordning af Sedler og Kwartblade osv. har fundet Sted, og til dette Arbejde medgaar den største Del af Sekretærens og Assistentens Arbejdstid, ligesom Udvalgets to yngste Medarbejdere, stud. mag. Ella Jensen¹⁾ og stud. mag. Svend Jespersen, periodevis deltager i Kontorarbejdet, naar det skønnes nødvendigt. Sekretæren har i Aarenes Løb foretaget talrige Rejser til Medarbejdere omkring i Omraadet for at instruere og organisere Optegnelsesarbejder tilpasset efter den enkeltes Evner, Interesser og Tid, for at undervise i Brugen af Lydskrift og i det hele bringe Indsamlingsarbejdet i Gang paa Steder, hvor ingen havde meldt sig til Opgaverne, eller hvor det truede med at gaa istaa.

Udskrivning af den dialektprægede Litteratur er foretaget i det Omfang, det menes at være paakrævet. Saaledes er udskrevet Værker af Thorkild Gravlund, Zakarias Nielsen, Anton Nielsen, Morten Korch, A. Kristensen («Fynboer»), Helene Strange o. fl. og desuden alle Ømaalsbidrag i Skattegraveren.

De i de første Aar fulgte Retningslinier for Ordning af Samlingerne er delvis forladt, og Katalogiseringen er med de forskellige Udvidelser i og Forskydninger af Optegnelseteknikken blevet adskillig mere kompliceret. Den gamle Fremgangsmaade ved Ordningen af det indkomne Stof, hvorefter alle Sedler efter Hjemsted indordnedes i tre alfabetiske Ordsamlinger for Sjælland, Lolland-Falster og Fyn efter at være behørigt stemplede og indførte

¹⁾ Ella Jensen spec. for det sønderjyske Arbejdes Vedkommende.

i Katalog I over alfabetisk Samling, blev temmelig tidligt forladt. Man indsaa hurtigt det uheldige i at blande Seddelsamlinger fra forskellige Optegnere eller fra forskellige Steder sammen, i alt Fald naar der er Tale om Samlinger af større Omfang, men det har paa den anden Side vist sig, at en vis Forenkling ved Sammenordning af ensartede Samlinger fra samme Dialektomraade er nødvendig, naar der ikke blot er Tale om Opbevaring af Materialet, men dette, som det er Tilfældet her, skal kunne benyttes af Optegnerne ved Bearbejdelse af nye Samlinger og som Hjælp ved Udspørgningen.

Det er ikke heller tilstrækkeligt, at man, som det er Tilfældet i alfabetisk ordnede Ordsamlinger, kan undersøge det enkelte Ords Forekomst, Betydning og Udtale; ofte stilles Kravene til Samlingerne paa anden Maade, saaledes at det f. Eks. er samtlige Betegnelser for en bestemt Ting eller et bestemt Begreb, man ønsker at finde, eller man ønsker at se Ordet i dets Sammenhæng i en saglig Fremstilling. Mulighed for en saadan flersidig Betragtning af Ordstoffet kan man naturligvis opnaa ved at afskrive og omordne Stoffet flere Gange, men almindeligvis er denne Udvej ikke farbar af Hensyn til Tid og Økonomi. Udvalget har ogsaa kun paa et Punkt en saadan dobbelt Fremlæggelse af Stoffet, nemlig i den ovenfor omtalte Fremgangsmaade ved Renskrivningen af Stoffet i Punktundersøgelserne, dels paa Sedler til alfabetisk Ordning, dels paa Kwartblade i sammenhængende Fremstilling til topografisk Ordning. Et Register over Synonymer har Udvalget hidtil ikke set Udvej til at faa udarbejdet, men derimod har man i de sidste Aar udarbejdet et temmelig udførligt sagligt Seddelregister over alle de af Udvalgets Samlinger, der ikke er sagligt ordnede.

Udvalgets Samlinger bestaar da i det hele for Tiden af følgende Hovedgrupper:

1. Den alfabetiske Samling (AlfS); Ordseddelsamling i tre Afdelinger: Sjælland, Lolland-Falster og Fyn. Hertil slutter sig en hel Række Ordseddelsamlinger fra de enkelte Punktundersøgelser paa Øerne og i Sønderjylland. Endelig en Del nørrejyske Samlinger (se Kort 2).

2. Ordlistesamlingen, der er topografisk ordnet, omfatter hele Danmark (se Kort 1).

3. Kvartbladsamlingen (Spl.saml.) ordnet topografisk og indenfor hver Besvarelse efter Spørgelistens Løbenumre (saglig Orden).

4. Fagordoptegnelserne (se om Fagordoptegnelsen nedenfor Side 204), saglig ordnede og indenfor hvert Fag topografisk ordnede.

5. Den topografiske Samling (TopS), der indeholder alle Bidrag, som ikke er Dele af et systematisk Optegnelsesarbejde. Heri findes indsendte Bidrag af alle Størrelser, fra Brevkort med Oplysninger om et enkelt Ord eller en særlig Vending til store Ordsamlinger, Samlinger af Talemaader, Ordsprog og almindelige Vendinger, Tegninger ledsaget af Forklaring og Liste over Benævnelser; og en stor Del af Stoffet i TopS er Besvarelser paa de gennem Aarene i Danske Folkemaals Spørgesider fremkomne Spørgsmaal. Store Dele af TopS er udskrevet paa Sedler og indgaaet i AlfS eller i en af Medarbejdernes Spørgelistesamlinger. Af vigtige og stadige Bidragydere til Udvalg for Folke- maals topografiske Samling maa nævnes: Pastor emer. J. Andersen, Himmelev; Frk. Kirstine Andersen, Gundsølille; Hr. Andersen-Liunghøj; Hr. J. Bundgaard; Lærer Christensen, Vanløse; P. Th. Christensen, Brovst; Hr. Jensen-Darup, Roskilde; Lærer Frydendahl, Krarup; Gdr. Hans Peter Hansen, Kærsvold, Lyngø Overdrev; Fru Karoline Hansen, Kerteminde; fhv. Højskoleforstander Povl Hansen, Vallekilde; Hr. Hans Hansen-Valløby; Lærer Harkmark, Falling (fra Ærø); Hr. Julius Hvamstrøm; Dyrslæge Høeg, Hadsten; Hr. Karl Jensen, Sahl; Gdr. Rasmus Jørgen Jensen, Sandager Næs; stud. jur. Weimann Jensen; Borgmester Jensen-Stevns, Storehedinge; Postmester Klitgaard, Frederikshavn; Lærer H. Larsen, Rønholm pr. Hørslunde; Lærerinde Hanne Larsen, Lohals; Gartnerformand Per Larsen, København; Hr. Edv. Møller, Stenderup; Hr. A. Rønnekilde Nielsen, Slagelse; Hr. J. Kr. Nielsen, Aars; Hr. Lars Nielsen, Runebo, Storehedinge; Tømrermester Hans Offer, Flemløse; Frøken Kristiane Olesen, Herning; Fru Johanne Olsen, Budsene; Hr. Kr. Olsen, Aars; Hr.

Rasmus Olsen, Borre; Gdr. Andreas Pedersen, Bovense; Fisker Jens Marinus Pedersen, Fjaltring; Skoleinspektør P. Petersen, Hillerød; Hr. R. P. Randløv, Skanderborg (især Dyre- og Plante-navne); Læge J. P. Rasmussen, Faxe; Friskolelærer P. Rasmussen, Elmelunde pr. Stege; Rodemester Roesgaard; Gdr. Aage Sørensen, Mellerup; Gymnasielærer R. Thomsen, Hjørring (arbejder paa en Ordsamling fra Hads Herred); Forfatterinden Fru Karen Thuborg; Gdr. Konrad Understrup, Herning; Gdr. Jens Wolsing, Holeby pr. Burso. Desuden er alle Udvalgets lokale Medarbejdere, der tidligere er nævnt i Beretningen i Forbindelse med andre Arbejder, Bidragydere til denne Samling.

6. *Manuscriptsamlingen*, indeholdende 77 Numre, dels en Række Optegnelser fra forrige Aarhundrede, dels en Række omfattende Behandlinger af enkelte Dialekter eller enkelte Spørgsmaal vedrørende Dialekterne m. m. Denne Samling er i de seneste Aar forøget med en Række vigtige ældre Bidrag, saaledes bl. a.:

Niels Lindbergs Optegnelser af Falstersk, omfattende to Ordsamlinger, en Samling Folkesagn, en Samling kulturhistoriske Skildringer m. m., skænket Udvalget af Nationalbankdirektør J. K. Lindberg.

Pastor Jens Hansen Smidths Ordsamling Nr. 1 Provsialismer især fra Falster, samt nogle andre mærkelige Ord, købt af Adjunkt Hammer, Aarhus.

Læge F. F. Mouriers Ordsamling af Sjællandsk, Fynsk og Jysk (overdraget Udvalg for Folkemaal af Universitets-Jubilæets danske Samfund).

Afdøde *cand. math. Nikolaj Andersens sundevedske Samlinger* af lydhistorisk, ordhistorisk og fonetisk Indhold, hertil følger sig en Ordsamling over Maalet i Feldsted Sogn paa 4700 Sedler. Udvalg for Folkemaal har købt Samlingerne af Nikolaj Andersens Enke.

Afdøde *Lærer Jean Fischers Samlinger* fra Hads Herred, bestaaende af en Grammatik over Hads Herreds Maal, og en Ordsamling paa 3475 Sedler. Skænket Udvalget af Møller Weis' Dødsbo, Aarhus.

Afdøde *Lærer Grønborgs Original-Manuscript* til den af Oluf

Nielsen for Universitets-Jubilæets danske Samfund besorgede Udgave af Optegnelser paa Vendelbomaal. Skænket af Frøken Gunnild Svegaard, Sorø.

Mag. art. Axel V. Nielsens Optegnelser fra Fyn i en Række Hefter.

J. Bram, Alsiske Udtryk i 2 Hefter (J. Bram, Tandslet, Als).

P. K. Thorsens Papirer, Acc.Nr. 62. Kun nogle faa Ark er bevaret af Thorsens Papirer.

En *Ordsamling fra Omø ved G. N. Bugge*, Torrild pr. Odder.

Afdøde Højskolelærer Valdemar Bennikes Samlinger af danske Dialekter, indeholdende tre Samlinger med Forarbejder til »Kort over de danske Folkemaal«, forskellige Oversigter over de danske Mundarter, Optegnelser af Frisisk, Sprogprover, Fortællinger og Sagn, forskellige Ordlistor og besvarede Spørgelister m. m. (Manuscriptsamlingens Nr. 1—22).

I Forbindelse med Omtalen af Manuscripterne maa nævnes, at Forfatteren, Højskolelærer *Anders Uhrskov*, har stillet alle de af ham gennem Aarene indsamlede nordsjællandske Optegnelser (Tekster og Ordsamlinger) til Raadighed for Udvalg for Folkemaal, hvorfor man takker Højskolelærer Uhrskov hjerteligt.

Paa samme Maade har Udvalget fra Redaktoren af »Fynsk Hjemstavn«, Lærer *H. C. Frydendahl*, Krarup, Tilsagn om Laan af alle Bidrag af dialektologisk Interesse, der indsendes til Fynsk Hjemstavn uden at blive antaget til Udgivelse.

7. *Fonogramsamlingen*, der bestaar af 97 Valser med Prover paa danske Dialekter og 16 Grammofonplader, optagne i Sommeren 1932 med Literaphon-Optager med Prover paa Sydslesvigsk (Fjølde Sogn).

8. *Billedsamlingen*, omfattende 364 Billeder til Brug ved Udspørgningen (se nærmere nedenfor under Fagordoptegnelsen).

Desuden arbejder Udvalgets Kontor med en Række Registre og Kataloger. Foruden Brev- og Besøgsprotokoller, Rejsedagbøger for de udsendte Optegnere og det tidligere nævnte Accessionskatalog over AlfS, ogsaa Katalog over Medarbejdere ved Spørgeliste- og Fras.-Spørgehefte-Optegnelsen, Accessionskatalog over Ma-

nuscripter og Fonogrammer. Foruden det nævnte saglige Seddelregister over ikke sagligt ordnede Samlinger findes et lignende over Billedsamlingen. Endelig har man Kartotek over Medarbejdere og et topografisk Kartotek, der oplyser, hvilke Samlinger, deres Art og Størrelse, og hvilken Litteratur der findes knyttet til hvert enkelt Sogn i Danmark. Over Haandbiblioteket, der i de senere Aar er blevet en Del forøget baade ved Køb og Gaver, er ogsaa et Kartotek udarbejdet.

Inden man i denne Oversigt over Udvalg for Folkemaals Historie slutter Beretningen om Arbejdet paa Ordbogen over de danske Ømaal, er der endnu en Kreds af Hjælpere, som Udvalget ønsker at bringe en hjertelig Tak, Det er de mange Meddelere i By og paa Land, der har modtaget Udvalgets Optegnere i deres Hjem og beredvilligt og taalmodigt har underkastet sig Optegnerens timelange Eksamination ofte Dag efter Dag i lange Perioder. Uden deres Støtte vilde hele den filologiske Optegnelse have været en Umulighed. Af interesserede og fortræffelige Meddelere, der har ofret meget Arbejde og megen Tid paa at hjælpe Udvalgets Optegnere, skal særlig nævnes:

Gaardejer Jens Hytteballe og Fru Karen Hytteballe, Vester Skjerninge (Fyn), Enkefru Kristine Pedersen, Nørreby, Borre (Møn), Husmand Hans Hemmingsen, Damsholte (Møn), Gdr. Skovhøj, Norup (Fyn), Økonoma Fru Margrethe Kristiansen, Lendemarke (Møn), Fru Sine Rasmussen, Kertemind, Husmand og Fisker Kr. Frimand, Budsene (Møn), Fru Karoline Hansen, Kertemind, Gdr. Rasmus Knudsen, Revninge (Fyn), Gdr. Niels Chr. Rasmussen, Revninge (Fyn), Husmand Lars Jeppesen, Revninge (Fyn), Tomrermester Lars P. Termansen og Fru Karen Marie Termansen, Gudbjerg (Fyn), Enkefru Maren Pedersen, Lille Skensved, Fisker Hans Jørgen Hansen, Baago, Knud Nielsen, Husby, Lærer Axel Nielsen, Nørreby Skole, afdøde Enkefru Nielsen, Nørreby Skole, Frøken Anna Lund, Nørreby, Enkefru Margrethe Kristensen, Nørreby Mark, Enkefru Ane Kirstine Hansen, Nørreby Mark, Fru Sofie Nielsen, Simmerbølle, Langeland, fhv. Gdr. Peder Henriksen, K. Saaby, fhv. Skrædder Peter Hansen, Stensved, Gdr. Bahn, Tudse, Hr. Lars Kristensen, Stenstrup, fhv.

Gdr. Jørgen Pedersen, Skovmølle, Hr. Hans Nielsen, Skibbinge, fhv. Gdr. Rasmus Andersen, Kellerød, Enkefru Marie Sørensen, Uglestrup, Rentier Mads Olsen, Kaastrup, Lærer Hansen, Rislev, Friskolelærer Thomsen, Tømmerup, Gdr. Kristen Pedersen, Sandby, fhv. Fyrmester Mads Petersen, Hov, Langeland, Enkefru Marie Kristoffersen, Humble, Langeland, Lærer Klæssøe, Humble, fhv. Gdr. Kristensen, Uggerløse, Kbm. Johannes Larsen, Uggerløse Bro. Gdr. Lars Hansen, Uggerløse, Kristian Pedersen, Ll. Lyngby, Fru Marie Pedersen, Ll. Lyngby, Anders Norman, Stenstrup, Hr. Karl Bülow, Svendborg, fhv. Gaardejer Hans Skafte, Ullerslev, fhv. Gdr. Frederik Grejsen, Sæddinge, Gdr. Jens Wolsing, Holeby, Gdr. Chr. Vald. Larsen, Burso, Hr. H. P. Bækkel, Sjælstofte, og Fru Emilie Tønnes, Rødovre.

Optegnelsesarbejdet i Sønderjylland.

Som det ovenfor (Side 166) er omtalt fik den Optegnelses- og Undersøgelser-Rejse, som Dr. Marius Kristensen og Dr. Fr. Ohrt foretog til Fjorde Sogn i Sydslesvig i 1913, ikke videre Følger paa Grund af Verdenskrigens Udbrud, og de første Aar efter Krigen gik for Udvalgets Kontor med at organisere Arbejdet i det danske Ømaalsomraade; men man tabte dog ikke det sønderjyske Arbejde af Syne, og i 1928 foretog Sekretæren sin første Rejse til Fjorde Sogn, for at undersøge, om den danske Dialekt endnu var levende, og i bekræftende Fald for at optage Fonografprøver af den. Man ansaa det paa Forhaand for mest sandsynligt, at det danske Sprog var forsvundet i Sognets større sydlige Del, men det nøjagtige og systematiske Eftersøgelsesarbejde, som Sekretæren i Forbindelse med Lærer M. P. Ejerslev fra Flensborg, hvis nøje Kendskab til dette Omraade Udvalg for Folkemaal gennem Aarene har draget stor Nytte af, iværksatte, gav dog straks det Resultat, at der saa sydligt som i Kollund fandtes en Mand, *Carsten Hansen*, tidligere Amtsførstander, der kunde tale den danske Dialekt. En Række Fonografvalser med Prøver af hans Dansk blev optaget. I de følgende Somre gav de fortsatte Undersøgelser en Række gode positive Resultater, idet der viste sig at være dansktalende endnu i Byerne Norsted og Bjerrup —

medens Bondelum, Lyngbys gamle Kernepunkt fra 1857 og 59, gav rent negativt Resultat — og paa dette Grundlag mente man, at et Optegnelsesarbejde endnu var muligt og paa Grund af denne Dialekts særegne Forhold og Stilling til de øvrige sonderjyske Dialekter naturligvis overordentlig ønskeligt.

Med Genforeningen var imidlertid en ny Situation ogsaa opstaaet for de nordslesvigske Dialekters Vedkommende. Disse var kommet under Indflydelse af det danske Rigsmaal, og dette maatte, især for de sonderjyske Bymaals Vedkommende, meget hurtigt føre til, at Dialekterne udviskedes.

Udvalgets Bestræbelser maatte da gaa ud paa dels gennem hurtig Optegnelse at redde de Rester, der endnu var tilbage af den sydslesvigske Dialekt og de sonderjyske Bymaal, og dels, mens Tid var, at faa foretaget et tilstrækkelig grundigt og alsidigt Indsamlingsarbejde indenfor det nord- og midtslesvigske Omraade, og i 1930 forelagde Udvalg for Folkemaal, efter at de nødvendige Forundersøgelser og Rejser var foretaget, Undervisningsministeriet en Plan til en omfattende samlet Undersøgelse af de sonderjyske Dialekter indbefattet Optegnelse af 6 Punkter i Nord- og Midtslesvig (store »Punktundersøgelser«), af alle de sonderjyske Bymaal og af Sydslesvigske (Fjølde Sogns Dialekt) med Bearbejdelse af Stoffet i en Række monografiske Behandlinger. Hele dette Arbejde mente Udvalg for Folkemaal at kunne foretage for 50.000 Kr. fordelt paa en Aarrække. Med en 2-aarig Bevilling til første Del af Planen (Fjølde-Undersøgelsen og Optegnelserne i Tønder og Sønderborg) paa 12.000 Kr. paabegyndtes Arbejdet i 1931, og i den forløbne Del af den toaarige Periode er hele det sydslesvigske Optegnelsesarbejde udført og Bearbejdelsen af Stoffet paabegyndt.

I Sydslesvig har cand. mag. *Anders Bjerrum* optegnet ialt 10.490 Ordsedler foruden en Række lydskrevne Tekster (se Danske Folkemaal Aarg. 5, s. 113). Der er dermed skabt en Ordsamling af en Fylde og Værdi, som ingen ved Arbejdets Begyndelse troede det muligt at fremskaffe paa det yderst spinkle Meddelermateriale, som var for Haanden. Paa en Rejse i Maj 1931, hvori deltog Marius Kristensen, Anders Bjerrum, Ejerslev og Sekretæren

(nogle enkelte Dage ogsaa Ole Widding), foretoges en afsluttende og meget grundig Eftersøgning i samtlige Byer i Fjølde Sogn, og denne gav som Resultat, at der ialt i Sognet fandtes 6 brugelige Meddelere, der endnu uden større Vanskelighed kunde tale den danske Dialekt, nemlig *Bothilde Thomsen* i Norsted (82 Aar), *Hans Carstensen* i Spinkebøl (88 Aar), *Carsten Carstensen* og *Andreas Jensen* i Fjølde (73 og 71 Aar), *Carsten Hansen* i Kollund (73 Aar) og endelig *Catharina Carstensen* (almindelig kaldet »Tinne«) i Bjerrup (89 Aar), uden Sammenligning den bedste af dem alle. Med disse faa Meddelere og under de for Tiden almindelige vanskelige Forhold har Anders Bjerrum udført sit store Arbejde, der maa betragtes som en fremragende Optegnerpræstation.

Ordsamlingen fra Fjølde Sogn er i Vinteren 1931—32 foreløbig behandlet af *Anders Bjerrum* og stud. mag. Frøken *Ella Jensen*, og der er tilvejebragt Supplerings- og Kompletteringslister, som er Grundlaget for den endelige Efterhøring af Enkeltheder, der i Sommeren 1932 er foretaget af Anders Bjerrum, og som har sat Seddelantallet i Fjølde-Ordsamlingen yderligere i Vejret med 5000—6000 Sedler. I Forbindelse med denne Optegnelse foretoges en Række Grammofon-Optagelser af Sydslesvigsk efter »Tinne«, Carsten Carstensen og Andreas Jensen. Disse Optagelser, der bekostedes af Carlsbergfondet, blev foretaget med et i Hamborg lejet »Literaphon«-Apparat og betegner i Tydelighed og Vellyd et stort Fremskridt i Forhold til de ældre med Pathé frères-Fonografen foretagne.

Efter Afslutningen af Supplerings-Optegnelsen vil den endelige Bearbejdelse af Stoffet blive foretaget og saa vidt muligt afsluttet i første Halvdel af 1933.

Foruden dette Arbejde er en Række mindre Optegnelsesarbejder, der paa forskellig Maade var nødvendige for Hovedoptegnelsen i Fjølde, foretaget, væsentlig ved Udvalgets anden Medarbejder for Omraadet, Lærer *M. P. Ejerslev*. Der er saaledes optegnet tilsammen 8000 Sedler i Sognene Hjoldelund, Store Vi og Jør!; i sidstnævnte Sogn er det lykkedes at opspore to meget værdifulde Meddelere i Stiglundsand. Endvidere er den allerede

tidligere igangsatte Undersøgelse af Dialekten i Aventoft afsluttet med et Resultat af 9325 Sedler. Endelig har M. P. Ejerslev i Flensborg fundet en dansktalende Angelbo, der er født i St.-Solt, og har hos denne optegnet ca. 500 Ord. Med denne Meddelelse og en af Mag. art. Kr. Hald under dennes Arbejde med Stednavnene i Angel senere funden indfødt Mand i Nordangel, der ogsaa kan huske den danske Dialekt, er Muligheden for en efter moderne fonetiske Principper foretaget Optegnelse af Angelsk mod alle Forventninger endnu tilstede, og Udvalg for Folkemaal haaber gennem Bevilling til 2den Del af det sønderjydske Arbejde at blive sat i Stand til af alle Kræfter at kunne arbejde for at fremdrage ogsaa dette enestaaende Stof fra en Dialekt, der ellers hovedsagelig kun kendes fra Hagerups Bog: Det danske Sprog i Angel, og som man har regnet for uddød i flere Tiaar.

I Tønder har Udvalgets Formand, Dr. phil. *Marius Kristensen*, selv foretaget Optegnelsesarbejdet, der i Sommeren 1931 indbragte 2500 Ord, ligesom i Sydslesvig samlet paa nogle faa gamles Meddelelser. Materialet er i Vinterhalvaaret underkastet en foreløbig Behandling, og med Brug af de derunder udarbejdede Lister har Marius Kristensen i Sommeren 1932 foretaget de nødvendige supplerende Efterhøringer, der har bragt Ordsamlingen over Tønder Bymaal op paa ca. 5000 Sedler. Arbejdet i Tønder kan hermed betragtes som i det væsentlige afsluttet.

I Sønderborg har Lektor *H. M. Jensen* foretaget Optegnelserne. Materialet er, paa Grund af at H. M. Jensen er bosiddende i Sønderborg og der maa have Samlingerne ved Haanden under Arbejdet, endnu ikke afleveret. Resultatet af en orienterende Optegnelse, en Ordliste, er indkommet.

I den nordlige Del af Sønderjylland er ogsaa en Del Arbejde sat i Gang.

Adjunkt *Gunnar Skov* i Haderslev har organiseret et Indsamlingsarbejde i Haderslevegnens Ordlisten som Hjælpemiddel, og de to første Ordlistes er i udfyldt Stand indsendt til Udvalg for Folkemaal.

Dr. *Niels Black Hansen*, Berlin, har med Skautrups »Et Hardssyssemål« som Grundlag paabegyndt en Optegnelse af Ordfor-

raadet i Rise Sogn og har desuden indsendt en Række Oplysninger om Brugen af de musikalske Akcenter i Form af Bemærkninger til Nikolaj Andersens Afhandling i »Dania« 4. Bd. »Den musikalske Accent i Østslesvigske«.

Pastor *Thade Petersen*, Haderslev, har i længere Tid arbejdet med Optegnelse af Dialekten paa Rømø og har af Udvalg for Folkemaals Sekretær modtaget den nødvendige Instruktion vedrørende Lydbetegnelsen. Hr. Thade Petersen har indsendt et Par Blokbøger med renskrevet Stof.

Endelig har Udvalgets egen Medarbejder, cand. mag. *Anders Bjerrum*, ogsaa foretaget en Rømø-Optegnelse, hvis Resultat er ca. 3000 Ordsedler.

Kontorets Arbejde med de sydslesvigske Samlinger er udført af stud. mag. Ella Jensen, cand. mag. Anders Bjerrum, Dr. phil. Marius Kristensen og Sekretæren. Alt ældre Dialektmateriale fra det sydslesvigske Dialektomraade er udskrevet og lagt tilrette til Bearbejdelse, saaledes de første Optegnelser ved Marius Kristensen, M. P. Ejerslev og Sekretæren, og særlig Professor K. J. Lyngbys gamle Samlinger, optegnede i Aarene 1857 og 1859 i Fjølde og Brarup Sogne, ialt 10,300 Sedler, ligesom K. J. Lyngbys trykte Arbejder: Udsagnsordenes Bøjning i Jydske Lov og Bidrag til en sønderjysk Sproglære er excerperede (ca. 1425 Sedler). Desuden har Ella Jensen paabegyndt en Bearbejdelse af de Nikolaj Andersenske Samlinger fra Felsted Sogn. Endelig er de Regensburgske Samlinger i Rigsarkivet, indeholdende en Række Dialektprøver fra de sydslesvigske Sogne, optegnede af Præsterne i Tiden mellem de slesvigske Krige, udskrevet, og hele dette fra ældre Samlinger stammende Stof er i Seddelform ordnet i en Række Ordsamlinger, der har været nødvendige Hjælpemidler ved Udarbejdelsen af Supplerings- og Kompletteringslister til den sidste Efterhøring i Fjølde Sogn. Cand. mag. Anders Bjerrum vil nu med Hjælp af Frøken Ella Jensen fuldføre Bearbejdelsen af det sydslesvigske Stof, og Udvalg for Folkemaal søger at videreføre Undersøgelsen ved Optegnelse i de stærkt truede Egne af det midtslesvigske Dialektomraade (især i Hjoldelund, Jørn og St.-Vi Sogne) og i Nord-Angel.

Fagordoptegnelsen.

Som det andetsteds i ovenstaaende Redegørelse for Udvalg for Folkemaals Optegnelsermetoder, specielt Brugen af den store Spørgeliste med tilhørende Billedhefte, er nævnt, fordres der af Udvalg for Folkemaals faste Optegnere indgaaende saglig Viden og Kunnen paa en hel Række Omraader, særlig indenfor Landbrugets Teknik og Almuekulturen i Almindelighed, og dette nødvendige Kendskab har Optegnerne for saa vidt og i det Omfang det ikke gennem deres Tilknytning til Landet er dem hjemligt og fra Barnsben kendt, erhvervet sig gennem Studium.

Naar det gjaldt de egentlige Fag og Optegnelsen af disses tekniske Ordforraad, har det dog vist sig, at et saa stort fagligt Studium var nødvendigt for Optegneren, at Udvalget ansaa det for umuligt at holde hele denne Optegnelse indenfor den almindelige Ømaalsoptegnelser Grænser; og man besluttede derfor at anlægge en særlig Optegnelse af Fagordsstoffet i Tilknytning til Ømaalsindsamlingen, hvilket var saa meget mere naturligt, som dyberegaaende Undersøgelse og Optegnelse af det faglige Ordstof aldrig har været foretaget, og med de gennemgribende Forandringer, der er sket med Haandværkenes Industrialisering ikke i Fremtiden vil kunne faas.

Med Støtte fra Carlsbergfondet paabegyndte Udvalg for Folkemaal derfor i 1932 et Optegnelserarbejde efter en Plan, ifølge hvilken Udvalg for Folkemaal i 4 Aar mente at kunne gennemgaa og optegne Ordstoffet fra alle de Fag, hvis Udøvere kunde regnes for dialekttalende; og man begyndte — idet hver af Udvalgets faste Medarbejdere paatog sig Arbejdet med et Fag — med følgende seks: Farveri, Fiskeri, Karetmageri, Rebslageri, Smederi og Væveri.

Optegnerne har i den forløbne Del af 1932 ved Gennemgang og Udskrivning af Faglitteraturen og en Række Fagtidsskrifter af ældre og yngre Dato og ved Samtale med Fagfolk sprogligt og sagligt sat sig ind i Faget og dernæst paabegyndt Optegnelserne i Marken. Hjælpebidderne hertil er dels en af Optegneren selv udført foreløbig Spørgeliste og dels en stor Billedsamling, som Optegneren ved Fotografering paa Museer og under Optegnelsen

i Marken hos Fagets Udøvere¹⁾ har gjort saa fuldstændig som mulig²⁾).

Med disse Hjælpemidler har Udvalgets seks Medarbejdere gennemført Optegnelsesarbejdet i det Omfang, som det vil være nødvendigt for den følgende Udarbejdelse af de saglige og sproglige Spørgelister³⁾, der skal være det i alle Maader tilstrækkelige Hjælpemiddel ved den videre Indsamling indenfor hvert Fag, foretaget væsentlig af lokale Medarbejdere. Der er saaledes foretaget Optegnelser i hele Ømaalsområdet: Farveri ved stud. mag. Ella Jensen hos 29 Farvere⁴⁾, og 4 af disse er sat i Gang med selv at give skriftlig Fremstilling af Fremgangsmaaden; Fiskeri ved Magister Kristen Møller hos 18 Fiskere, Kæretmageri ved cand. mag. Ellen Raae hos 23 Hjulmænd og Kæretmagere, hvoraf en er sat i Gang med at skrive Beretning om Faget, Rebslageri ved Mag. art. Ole Widding hos 8 Rebslagere, Smedehaandværket ved stud. mag. Svend Jespersen hos 16 Smede (Svend Jespersen har desuden optegnet Skemandshaandværket; se Spørgeliste i Danske Folkemaal IV, 3—4) og Væveri ved Magister Poul Andersen hos 17 Vævere.

Optegnelserne udarbejdes med størst mulig sproglig og saglig Nøjagtighed paa Kvartblade som en Række Beretninger om Fremgangsmaaden hos hver enkelt af de besøgte Udøvere af Faget, og

¹⁾ Hertil kommer en Del Billedstof fra Dansk Folkemuseums Billedsamling, som Museet uden Udgifter for Udvalg for Folkemaal har stillet til Raadighed, hvorfor man beder Dansk Folkemuseum modtage Udvalgets bedste Tak. Ogsaa fra Dansk Folkemindesamling har Udvalget erhvervet en Del Billedstof.

²⁾ Billederne vedrørende det enkelte Fag er under Arbejdet samlet i en særlig Mappe, men indgaar iøvrigt i Udvalg for Folkemaals Billedsamling under Accessionsnummer.

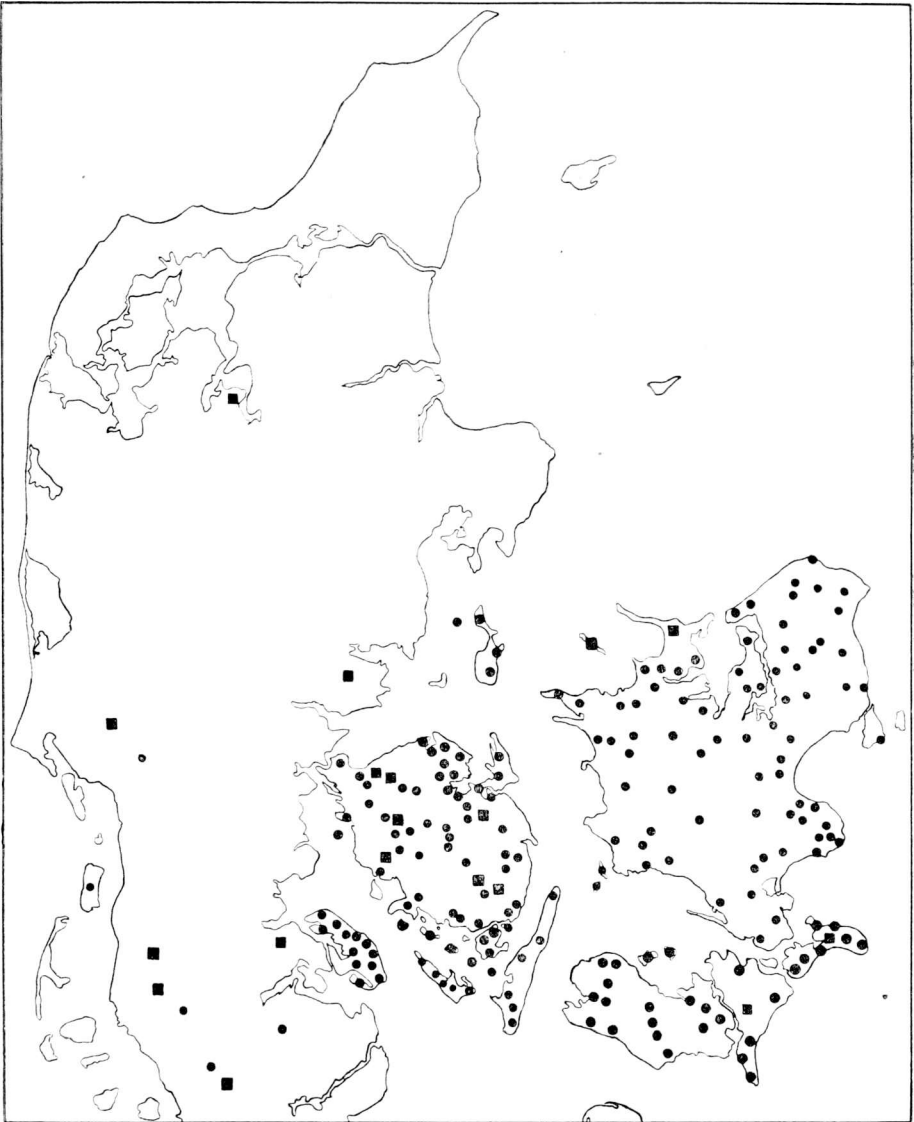
³⁾ Dette gælder ikke det meget store Fag Fiskeriet, hvor Optegnelsesarbejdet fortsættes. Til Brug ved Udarbejdelsen af Spørgelisterne er endvidere samlet Stof ved Udskrivning af Feilberg og Afskrivning og Udnyttelse af Fagoptegnelser fra Skåne i Skånska landsmålsarkivet i Lund, der for venlig Tilladelse til at benytte Stoffet takkes hjerteligt.

⁴⁾ Farverioptegnelsen har paa Grund af det særlige Forhold, at mange af Farverne paa de danske Øer har lært Haandværket i Sønderjylland, hvor Faget i sin ældre Form synes at have holdt sig længere end andre Steder, ogsaa omfattet Sønderjylland.

Udvalg for Folkemaals Samling af Ordlister.

Det ses, at Indsamlingen ikke er gennemført paa Fyn, Lolland-Falster og Vestsjælland;
jf. Side 167.

Udvalg for Folkemaals alfabetiske Seddelsamlinger.

Rund Signatur betegner Seddelsamling mellem 100 og 3000 Ordsedler;

kvadratisk Signatur Seddelsamling over 3000 Ordsedler.

Udvalg for Folkemaals systematisk arbejdende, lokale Medarbejdere. Rund og kvadratisk Signatur betegner Spørgelisteoptegnelse (eller dermed ligestillet Optegnelse), der hidtil har indbragt henholdsvis under og over 3000 Ord. Trekantet Signatur betegner fraseologisk Spørgeliste-Optegnelse. Trekant og Firkant trykt oven i hinanden betegner, at Medarbejderen efter Spørgelisteoptegnelsen har paabegyndt en fraseologisk Optegnelse. Ikke udfyldt Cirkel betegner nylig igangsæt Meddeler.

Udvalg for Folkemaals udsendte Medarbejderes (og dermed metodisk ligestilledes)
»Punktundersøgelser« paa de danske Oer (jf. Side 186 ff.).
Signaturforklaringer se Side 210.

Ordstoffet udskrives herfra paa Sedler. Dettes Størrelse for de forskellige Fags Vedkommende lader sig ikke endnu bestemme, men som et enkelt Eksempel paa, at det drejer sig om et betydeligt og for Størstedelen for Sprogvidenskaben ukendt Ordstof kan nævnes, at der alene som knyttende sig til en enkelt Afdeling af Farveriet, Blaakammeret, er optegnet over 200 Ord og Udtryk.

Udvalget haaber at være i Stand til i 1933 at fortsætte disse meget givtige Undersøgelser af dansk dialektalt Fagsprog med Optagelse af 5 nye Fag: Garver-, Snedker-, Tømrer-, Drejer- og Skomagerhaandværket til Undersøgelse og Videreførelse af Undersøgelse af Fiskeriet.

Ved Afslutningen af denne Beretning ønsker Udvalget at takke samtlige Medarbejdere, der i Aarenes Løb har bidraget til Samlingernes Vækst gennem større eller mindre Optegnelsesarbejder, idet man haaber, at den varme Interesse for Udvalgets Arbejde, som man stedse har følt hos hver enkelt Medarbejder i Kredsen, ogsaa i Fremtiden maa forblive usvækket og give sig Udslag i fortsat godt Samarbejde.

Til sidst retter Udvalg for Folkemaal en hjertelig Tak til Carlsbergfondet og Undervisningsministeriet, der gennem store Bevillinger økonomisk har muliggjort Gennemførelsen af Udvalgets hidtidige Arbejde.

SIGNATURFORKLARINGER TIL KORT IV.

»Punktundersøgelser« foretaget:

	ved Mag. art. Kristen Møller.		ved Adjunkt, cand. mag. J. Jørgensen.
	ved Mag. art. Ole Widding.		ved Forfatteren, cand. phil. K. L. Kristensen.
	ved Cand. mag., Fru Ellen Raae.		ved Privatlærerinde, Frøken Anna Pedersen.
	ved Mag. art. Poul Andersen.		ved Mag. art. Knud B. Jensen.
	ved Adjunkt, Cand. mag. Niels Chr. Sørensen.		ved Mag. art. Aage Rohmann.
	ved Arkivar, cand. mag. Erik Kroman.		Om Vestfyn jf. Side 177.